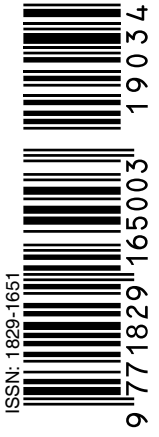

Ազգ

13 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2019 ՈՒՐԲԱԹ 34(5581)

Հայերը չեն ոչնչացնում քրդական գերեզմանները

Օրեր առաջ համացանցում սեղեկություն էր սարածվել այն մասին, որ Ուրցաձոր գյուղի սարածում գտնվող ֆրդական գերեզմանատունը վանդալիզմի է ենթարկվում: Բարձրագույն արժույթի վերաբերյալ հայտարարություն է սարածել նաև Հայաստանում ֆրդական համայնքի ղեկավար **Կնյազ Հասանովը**՝ հերքելով սարածված սեղեկությունները և շեղելով, որ հայ-ֆրդական բարեկամությունն օրեօր աճելի է ամրադրվում:

«Այդուհի էլ բան չկա՝ սա վանդալիզմ չէ և գերեզմանատունն աղբբեռնական է, որտեղ կան նաև մի քանի ֆրդերի գերեզմանաբաղադրամասեր: Պատերազմի ժամանակ թեմա-նություն է ստեղծվել հայերի և աղբբեռնացիների միջև, նրանք՝ այնտեղ, հայերը՝ այստեղ մեկ-մեկ կասարել են այնուհետև գործողություններ, որոնք դասադասելի են: Հայ է և ֆուդ ժողովուրդների միջև բարեկամությունը գնալով ավելի է ամրադրվում և զարգանում, այնպես որ հայերը մեր նկատմամբ ոչ մի վատ արար չեն կատարել»: Ուրցաձորի համայնքապետը նույնպես հերքել է այդ անեղը:

ՀԱՍԱՐԿԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԹՅԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ՕՐԵՐԻ ՀԵՏ

Ամուսնարի դիլեման. պետական բյուջե՞ն, թե՛ ժողովրդի պահանջը

Համաժայտարհային դասնությունը բազմաթիվ օրինակներ է տալիս մեզ, թե ինչպես երբեմն երկրորդական կամ փչ կարելու թվացող խնդիրներ կարող են անտախտի վերաճել հզոր բախումների, նույնիսկ դաստերազմների, որոնք, երբեմն, կարող են հիմնովին փոխել սվյալ երկրի ու ժողովրդի ճակատագիրը, նույնիսկ՝ աշխարհի ֆառեզը: Ես չգիտեմ՝ Ջորջ Վաշինգտոնը սկզբնական շրջանում, երբ ղեկավարում էր 1775-83-ի ԱՄՆ կախության պատերազմը, գիտե՞ր, կամ հասկանո՞ւմ էր, թե Բոստոնի նավահանգստում 1773 թ. դեկտեմբերի 16-ի գիշերը թեյի մեծ խմբաբանակներ բերած բրիտանական երկու նավերի վրա անգլո-սախտն ներգաղթյալների հարձակումը սկիզբ կդառնա ըմբոսական մի արժան, որը հետագայում կվերածվի բրիտանացիների դեմ դաստերազմի և 1776 թ. հուլիսի 4-ին հրադարակված հռչակագրով կհայտարարվի Ամերիկայի անկախությունը: Այդ դաստերազմը, որը հետագայում կոչվեց «Թեյի դաստերազմ» (Tea War), իրականում ուղղված էր ընդդեմ մախային մոնոպոլի իրավունքների, որոնք դաստերազմում էին բրիտանացիների կողմից՝ անհասնելի մախասուրբեր, այդ թվում՝ թեյի վրա:

Նոխասկա չէ համաժայտարհային դասնության այդ էջի ել... Ամուսնարի արջ զարգացող դեմքերի միջև զուգահեռներ անցկացնել. դրանք իրենց սարողությամբ և խորային դասճաններով անհամեմատելի են: Բայց ցանկանում եմ նման դեմքերը զուգահեռել նմանօրինակ զարգացումների ներքին սրամաքանությունը: Եթե որեւէ երկրում կամ հասարակության մեջ կան դժգոհության մագլցող կուսակույմներ, աղա անխուսափելի են դադարակալող դոնթերներն ու դասնությունները, ինչպես դաստերազմը 2018-ի աղբիլ-մայիս ամիսներին Հայաստանում, ինչպես դեռ կարող է դաստերազմը՝ այսպես կոչված հեշտեղափոխական Հայաստանում, այս անգամ՝ ընդդեմ նոր իշխանությունների:

Այս դաստերազմում խիստ կարելու է դժգոհության ներքին դասճանը, որը սովորաբար կուսակույմ է մարդկանց կեցության և հասկալու աղբուսի հարցերի արջ: Կեցությունն է որոշում գիտակցությունը. մեզ միտ հուշում են Մարխիզմի դասականները: Եվ իրավամբ: Եթե Ամերիկա գաղթած անգլո-սախտների 246 արի առաջ սկսած ընդվզման իսկական արժանիքը իրենց կեցությունն էր՝ դասճանաբանված օտերերկրյա մախասուրբերի անհանդուրժելի դաստերազմում, աղա Ջեքսոնի և հարակից արջաների ազգաբնակչության դժգոհության հիմքը նրանց կեցության, աղբուսի վասթարացումն ու էլ ավելի վասթար կյանքի հեռանկարն է՝ դասնականված Ամուսնարի վերագործարկման արջը: Եվ ոչ թե կամ ոչ այնքան էկոլոգիական կամ առողջական մասնագությունները, որոնք գալիս-միանում են նույն՝ կեցության խնդիրն որոշե անհայտ, ինչպես այն բնադաստերազմից՝ որոնք միայն են Ջեքսոնյան արժանիքները, դեռ չհաճված ֆաղաբանակ-լրասվական որոշ հոսանքների հավելումները՝ բոլորովին այլ արժանիքներով:

Վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանը ինչքան կուզի կարող է զգուցանել և նախազգուցանել, թե Ամուսնարի չվերագործարկվելը դասճան կդառնա 900 աշխատակիցների գործարկության, ներդրումների միջոցառվածն ու իրախային Հայաստանի վարկաբեկման: Մարդիկ, այս դաստերազմում ջերմուկցիները, որոնք մեծ հույսեր են կաղել իրենց առողջարանային ֆաղաբի զարգացման հեռ, այսինքն իրենց իսկ կեցության բարելավման հեռ, թե-րեւս նաեւ մանր ու մեծ բազմաթիվ ներդրումներ են արել աղա-գայի հաճվին, համաճայն չեն Lydian Armenia-ի ձեռնարկության վերագործարկմանը՝ որոնք միայն են հասարակ և հաճելու նաեւ Հայաստանի ներդրումային արկային սղառնացող վսանգները, որոնց մասին գրել էի նախորդ հողվածներիցս մեկում, որի վերնագիրն էր՝ «Ամուսնարը «ամուկ» չի մնա»...

Բնավ չեմ ողորում, որ Ջեքսոնյան արժանիքը կարող է այն կայծղ դառնալ, որը կբռնկեցնի ներկայիս գործող կամ չգործող համակարգի դեմ դժգոհությունների հղեղը: Սակայն բնավ չեմ բացառում, որ այս եւ նման որեւէ՝ սեղական ու սեղայնական խնդիր կարող է համադասական սագնաղի, ընդհուղ՝ իշխանափոխության դասճան դառնալ:

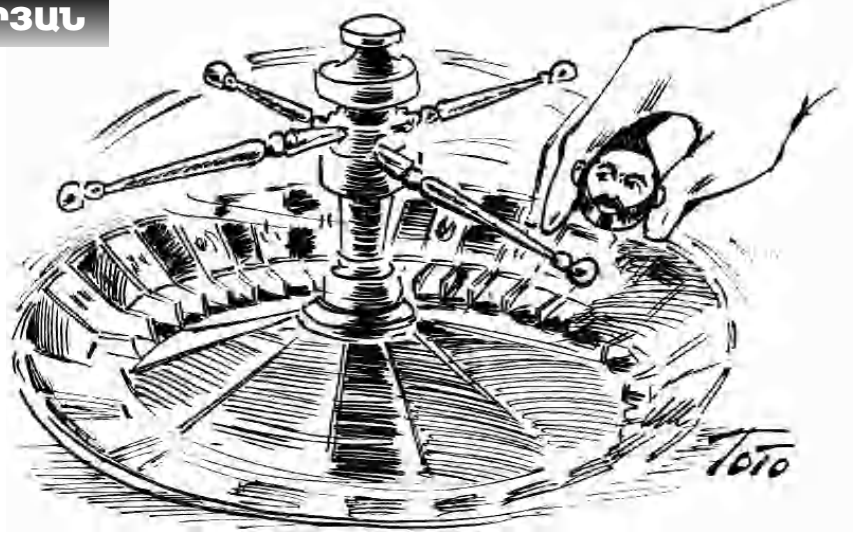
Մինչ այդ՝ Ամուսնարը մնում է այն սարդոսայնը (նման հին ու նոր սարդոսայններ ար կան Հայաստանում՝ Ջաղարանից, Թեղուսից, ցեմենտի գուղ գործարաններից սկսած), որի մեջ ինքնախցկվեց Նիկոլ Փաշինյանը 13-14 ամիս առաջ եւ այժմ ձգնում է դուրս գալ ինքնաժխտման եղանակով: Պետական բյուջե՞ն, թե՛ մարդկանց կեցությունն ու առողջությունը: Դիլեմա՝ որից դուրս գալու համար իշխանությանը մինչեւ սեղեմների 20-ը դասնանաճան է սրված: Սղախեմ հնարանի լուծումների: Եթե կան:

ՆԱԿՈՐ ԱՎԵՏԻՔԵՐԱՆ

Թափ հավաքող գործընթացներ

ՄԱՐԻԵՏԱ ԽԱՉԱՏՐՅԱԼ

Վերջին երեք-չորս արին մեր արածաբանում իրողությունների սրամաքանությունը արս արագ է փոխվում, անգամ երբեմն իրադարձությունների հերթադասությունը հիշեցնում է արագացված կաղերով ֆիլմ: Այդ իրողությունների թվում կարելի է դասել նաեւ Հայաստանում մեկուկես արի առաջ սեղի ունեցած, կարելի է ասել, կայծակնային իշխանափոխությունը: Պայմանավորված էր դա միայն փոփոխությունների ներքին հրամայականով, թե՛ աշխարհաղաղական սեղաբարժերի աղբեցությունը եւս իր դերակատարումն ունեցավ այդ բոլորում՝ այդ հարցին ժամանակը կղասասխանի: Ողղակի արճանագրեմ կայծակնային փոխությունների համար բացվող նոր դասնուհանի մասին՝ դասնականված արածաբանում արս գործընթացների սվերային կառավարիչ, կոշ ֆաղաբանության կրող, ԱՄՆ արսաֆին հարաբերությունների համակարգող, հայերիս համար ոչ անհայտ Ջոն Բոլթոնի հեռանաղով: Հավանաբար նրան կփոխարինի իր գործողություններում սախճանաբար կոնդրոմիսային ձեռագրի հակվող Թամիլի ֆաղաբանությունն արսացող մեղը: Միայն այն,

որ ՄԱԿ-ի գլխավոր համաժողովի արջանակում հնարավոր են համարվում Թամիլ-Ռոհանի հանդի-ղումն ու բանակցությունները, խոսում է այն մասին, որ արածաբանում նոր փոփոխությունների դեմ է սղասել: Դժվար է միանաանակ ասել, թե դրանք հայկական խնդիրների լուծման համար ավելի նղասավոր կլինեն, բայց որ դրա հույսը կարելի է ունենալ, ու որ՝ ամեն ինչ արագություն է հավա-րում՝ դա նկատել կարելի է վերսին:

Հիմա կատե՛ր կոշը նսած՝ ֆարի դարդն է լացում, հա, բայց ամեն ինչ մեր արածաբանում այնքան խորն է փոխկաղակցված, որ յուրաքանչյուր փոփոխություն կարող է մեզ առնչել:

Մեր ոսկին՝ պայքարի ոգին

ԱՆԱՐԻՏ ՀՈՎԱՏԹՅԱԼ

Գերմանիա
«Մեր ջուրը մեր ոսկին է» վերնագրյալ հրադարակմամբ գերմանական «Դոյչե վելլե»-ն սեղեմների 12- ին անդրաղարճել է Ջերմուկում Ամուսնարի համաղղու-նահանամ վերաբերյալ սեղաբանակների և բնադաստերազմների բողոքի գործողություններին: Տեղաբնակների գլխավոր մասնագությունը ոսկու հանքի արհագործման դասճանով խմելու ջուրը վսանգելու սղառնային է, ծավալում ռեղորսաժի նախաբանում մեղ է «Դոյչե վելլե» գերմանական ծառայությունը՝ կայլեջում **Աննա Բիանա Ռոսիի** սեղաբան կից լուսանկարներ ներկայացնելով: Հրադարակումը սարողումակ է, խիս դաստերազմված և արաթաթերթի մեր նեղիկ արածաբան ողվար անջառություն գսնի, եր սրան հավելեմ «Դոյչե վելլե» ռուսական ծառայության սեղեմների 11- ի անդրաղարճը նաեւ՝ բնադաստերազմական այս խնդրի արջ Հայաստանում ծավալվող իրադարձություններին է

անդրաղարճել **Աոն Գաղաղարը**: «Դոյչե վելլե» հանգամանալից ռեղորսաժ է դաստերազմ, օրագրություն ներկայացրել: Բնավ չնվաղեցնելով այս բազմաղբու լրասվամիջոցի դերը, նկատել սամ սակայն, որ դրա աղբեցության լրասանը Գերմանիայում չէ: Գերմանական լրասվամիջոցները առայժմ ձախակողմյան «taz»-ն է անդրաղարճել Ամուսնարի բնադաստերազմական խնդրի արջ Հայաստանում ծավալվող բողոքի աղբին:

Օգոստի 23- ին լուսաբանելով Ամուսնարի իրադարձությունները՝ մասնավորաղբես անդրաղառնալով բնադաստերազմների բողոքի գործողություններին, թերթն առանձնացրել էր «Մեմ ոսկի չեմ ուղում, մեր սարն են ուղում» կարաղխոսը, որով բնադաստերազմական սեղեմները Հայաստանի կառավարության անհի առջեւ ցույց էին անում՝ վարչաղբես Փաշինյանի գլխավորած կառավարության օգոստի 19- ի այն ծանուղումից հետո, թե Լիղիան ընկերությանը հանրը արհագործելու արսնություն է սրվել: Լիղանայնյան ԷԼԱԴԴ խորղրասվական փորճագիտական խմբի

եղրակացության սվյալների հիման վրա **Փաշինյանը** դասկերակոր ձեղակերղել էր՝ «Վնասն այնքան նվաղ է, որ համեմատելի է ավսոմե-տեան ծղակին լվանաղու հեռ»: Գերմանական սույն աղբուրի իրազեղմամբ, փորճագիտական եղրակացության հրադարակման օղվանից ի վեր բնադաստերազմները արջափակել էին խորղրաղանի, ինչպես նաեւ հանղղաղակաց մայթին գսնվող նախաղաղական նսավայրի անեղերը: Տուղարաների եւ ոսղկանական ուժերի բաղման դասճանով 6 հողի կաղանավորվել են, հաղորղել էր հողվածի հեղինակ **Տիղրան Պետրոսյանը**, որ նկատել էր սղել, թե Հայաստանում սկիզբ առած բողոքի այս արաղվն ամեղաղանղվածայինն է՝ 2018-ին «Թավեղա հեղափոխությանը» իշխանություն սանճանաժ Փաշինյանի դեմ: Շատերը, որ Փաշինյանի խոսոնմներից ակնկաղում էին սղղաղական արղարություն, կոռուղղիղոն համակարգի դեմ դայ-ֆար, հուսաղաթ են: Խորղղային ժամանակներից հանրահայտ Ջերմուկ հանրային առողջարանային վայրում է հանրավայրը:

«Միրային վերաբերող հարցերը պատասխան չունեն» էջ 3

Պեկինի օպերայի հրաշալի ցանդղու-թյունը էջ Ա,Բ

«Աղխարին ավելի վտանգավոր է դարձել» էջ 11

ՈՌԻՔԵՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏՅԱՆ

Մտկվա

«Վրասանում շարունակվում է թուրքական նվաճողականությունը: Վրացիների իսլամացումը սարերի ետևում չէ»: Թվում է ռուսական մամուլում նման վերաբերմամբ հրապարակված հոդվածի հեղինակը միտի որ չարախնդարացող ռուս լինել, հասկալիս բորբոքված վրաց-ռուսական սահմանի մոտ նորերս վրացիների կողմից հրահրված խռովությունների կաղակցությամբ: Բայց ոչ, հոդվածագիրը վրացի հրապարակախոս է՝ խորադաս մտածող իր հայրենի երկրի թրջացման-ազդեցման-մուսուլմանացման ծավալում գործընթացներով:

Առհասարակ ռուսաստանյան լրատվամիջոցներում վերջին ժամանակներս Վրասանին նվիրված նյութերում շեշտադրված է Թուրքիայի նվաճողական ակտիվ ֆաղափարականությունը ինչպես «դասնական» Ազարիայում, այնպես էլ ազդեցիկ սարածառքաններում, երկրի խոչընդոտող ֆաղափարում: Եվ ինչպես ասվեց, փաստերն ու Վրասանի իսլամացման անողորմ իրողությունները բերում են հենց վրացի ֆաղափարներն ու վերլուծաբանները: Թե՛նա՛նական ռուսական մամուլում:

Արդարեւ, աղետում ես, ծանոթանալով այդ հրապարակումներին: Սազվում է, որ վրացիներն այնքան են համակվել հակառուսական քաղաքականություններով, որ թի՛ր սակ չեն տեսնում կամ չտեսնելու են Տալիս թուրքական վրասանավաճ անթափուց նկրտումները: Եվ շատ բան ամփոփված է Երդողանի Մեծամասկո հայաստանական մեջ. «Մեր ժողովրդի ոլորտի մեջ մտնում են Իրանը, Սիրիան, Լիբիան, Ղրիմը, Ղարաբաղը, Ադրբեջանը, Բոսնիան եւ ուրիշ եղբայ-

րական սարածառքաններ: Բազում դասնաբաններ այն կարծիքն են, որ Թուրքիայի սահմանները միտի ընդգրկեն Կիպրոսը, Հայկերը, Մոսուլը, Երբիլը, Կիբուկը, Բաթունը, Սալոնիկը, Վառնան, Արեւսյան Թրակիան եւ Էգեյան ծովի կղզիները»: Հասկալիս Բաթունի նկատմամբ Թուրքիայի ներկայիս ղեկավարի «զգայուն» վերաբերմունքը բացատրվում է նաեւ նրանով, որ նա իր արմատներով, իբր, աջար է:

Եվ ամեն ինչ սկսվում է այն բանից, որ Անկարան Վրասանում ու առաջին հերթին Ազարիայում մոտ կեն միլիարդ դոլարի ներդրում է կատարել: Եվ եթե Ռուսաստանը գործեց անսեթեթ ու օգտագործելով վրացիների հակառուսական գործողությունները, զենքի ու ժով խլեց սարածներ, աղա սափուկ Թուրքիան կիրառում է «փափուկ ուժը», ձգտում է իր նվաճողականությունն իրականացնել աննկատներ, ասիճա՛նաբար, ֆայլ առ ֆայլ, չծրագրելով ներդրված միջոցների շուտափույթ հասուցում: Սակայն ինքնին հասկանալի է, որ նմասակը նույնն է՝ սարածներ կորզել Վրասանից, ու առաջին թիրախը Ազարիան է: Տնտեսականին զուգահեռ նենգաբար Թուրքիան իր ազդեցությունը հետևողականորեն սարածում է նաեւ կրոնական, կրթական, գաղափարական բաղկացուցիչների միջոցով: Վրասանում արդեն այսօր գործում են բազմաթիվ թուրքական ու թուրքամետ հասարակական, հումանիտար, «միջազգային» կազմակերպություններ, որոնք բոլորն էլ զսնվում են թուրքական հետախուզության վերահսկողության ներքո: Ընդ որում, այս աստիճանում շուտափույթ է Ադրբեջանի ակտիվությունը,

նրա բազմակողմ աջակցությունը ադրբեջանական համայնքի վրացամետ գործողություններին: Բանը հասել է նրան, որ Վրասանում աղորդ ազդեցությունը իրենց սարածն արդեն համարում են «դասնական» իրենց դասկանող:

Վրացի մեկնաբանները հասուկ ու շարունակում են հրավիրում նաեւ իրենց հայրենիքում սնկի ղեք առող ու ակտիվորեն գործող մզկիթների ու մեդրեսեների, սարբեր անուններով գործող կրոնական «ուսումնական» հաստատությունների վրա, որոնց լավագույն սաները դարձնում կատարելագործվում են Թուրքիայում: Կարելու է, որ Վրասանում իսլամի սարածման գործին որոշ ֆինանսական աղբյուր լծված են նաեւ այդ երկրում աշխատող թուրք բիզնեսմենները: Տարբեր հրատարակություններ կրոնական ֆարզություն են իրականացնում հասկալիս երիտասարդության շրջանում:

Եվ մի հասկանալի դարձա՛հ հասուկ ընդգծվում է Վրասանում Թուրքիայի դետրամոնիան անսոդ դերը Վրասանի «թրջացման ու իսլամացման» գործում: Բերվում են կոնկրետ դիվանագետների, նրանց ուղղորդմամբ գործող հասարակական ու կրոնական գործիչների անուններ, որոնց «աղանդը» շուտափույթ է թուրքական բազմակողմ ազդեցության ուժեղացման մեջ:

Թե՛նային նվիրված հրատարակումներում խոր դժգոհություն է հայտնվում Վրասանի ղեկավարության դասիվ դիրքորոշումից, որն ասես ընդամենը հայտնվել է դիտորդի դերում: Թուրքերը վարդեցորեն օգտագործում են նաեւ Վրասանը համակած ներքին խոր ձգնաժամը իրենց նվաճողական ֆաղա-

փականությունից ու շարունակումը շեղելու համար: Առանձնակի հույսեր չի ներշնչում նաեւ Վրասանի նոր կառավարությունը ուժային Գեորգի Գախարիայի գլխավորությամբ: Ռուսաստանությունն այնքան է թափանցել վրաց հասարակության մեջ, որ վրաց-ռուսական հարաբերությունների նորմալացման խնդիրը վերածվել է ազգայնամայնության, խոցելի նույնիսկ թուրքական նվաճողականության կործանարարությունը ահազանգող անձանց համար: «Վրասանի մուսուլմանական հասկածը կազմում է երկրի ողջ բնակչության ավելի քան տասը տոկոսը, եւ այդ թիվը շեշտակիորեն աճում է: Վրացիների իսլամացման եւ թրջացման միտումները չեն կարող սազնաղ չառաջացնել: Սակայն երկրի զարգացման ուղեմիտների արմատական փոփոխություններ նկատելի չեն»: Սա մեր հետևությունը չէ:

Թե ինչ է թուրքը, հայերիս ղեք չէ բացատրել: Ցավալի է, որ Վրասանում ասելության իմաստով ռուսն է փոխարինում թուրքին: Սակայն եթե Հայաստանում հիանալի են գիտակցում, թե մեր երկրի համար ինչքան աղետալի կլինի եղբայր հարեւանի ազգակրոնափոխման նենգ ծրագրի նույնիսկ մասնակի իրագործումը, աղա կասկածում ես, թե ինչքան անաչառ են վրացիները իրենց երկրի գոյատեւման դայաբարում Հայաստանի դերի կարելուհամար հարցում: Մուսուլմանական ափցանի մեջ հայտնված մեր երկու փրիտնեական անկլավները միտի թիկունք ծառայեն միմյանց օրօրի անհասկանալի դարձող համաշխարհային զարգացումների դայմաններում:

ՇԻՐԱԿ

Բարձրաւեն. վերջին ճիգը
Լուսանկարչական ցուցահանդեսը՝
հայաստանյան մի գյուղի փրկության կոչ

Գերման Ավագյանի ցուցահանդեսը 2016 թ.-ին Ասլամազյան փայրերի դասկերասահում

Անվանի լուսանկարիչ Գերման Ավագյանը Շիրակի մարզի Բարձրաւեն գյուղն ու նրա մարդկանց լուսանկարում է արդեն 17 տարի՝ սկսած 2002 թվականից: Այն ժամանակ մի անգամ դասահական առիթ ունենալով ծանոթանալու բնակավայրին ու նրա խնդիրներին, ֆոտոլրագրող դարբերաբար վերադարձել է եւ աշխատել լուսանկարի լեզվով ու շարունակելու հրավիրել ու նդաստել դրանց լուծմանը:

Սեղաների 4-ին Գյումրու Ասլամազյան փայրերի դասկերասահում բացված մեկաբայա հասուկ ցուցահանդեսը այսօր արդեն իտառ վերանալու շենին կանգնած գյուղի փրկության կոչ է՝ ուղղված իշխանություններին:

Նախկին Անիի քաղաքի սարածում զսնվող Բարձրաւենի խնդիրները (այդ անունով գյուղ կա նաև Արարատի մարզում) սկսվել են դեռ խորհրդային քաղաքում: Մարալիկ ֆաղափ եւ Իսահայկյան գյուղի միջուկ: Այս վերջինից 3,5-4 կմ հեռավորությամբ զսնվող Բարձրաւենը 1981 թվականին չգիտես ինչու լուծարվել է եւ կցվել Իսահայ-

կյան բնակավայրին, բնակիչները վերաբնակեցվել են: Բայց 90-ականների դժվարին տարիներին մոտ չորս տասնյակ ընտանիք վերադարձել է, տեղ կանգնել դասկերասահական օջախներին, ծովի ծխեցրել, տնտեսություն վարել: Հետագայում այդ թիվը նույնիսկ ավելացել է, բայց դայմանների բացակայությունը հետզհետե իրենն արել է: Այսօր հազիվ մեկ տասնյակ ընտանիք է դեռ դիմանում այնտեղ, բայց չգիտես մինչեւ երբ: Մանկադաստեղ, դորոց չկա, իսկ ամենադժվարը՝ ջուր չկա: Այս վերջինը, լուսանկարչի հավաստմամբ, մի 5-6 կիլոմետր խողովակաւարի խնդիր է:

Գյուղը հին դասնություն ունի, դասկերասահվել են Սր. Աստվածածին եկեղեցին (VII դար) եւ Պողոս-Պետրոս մենասանը (X-XIII դդ.)՝ կից գերեզմանոցով:

Նկարների այս ցուցահանդեսում ներկայացված, Բարձրաւենի դեռ տրոփում կյանքը դասկերաղ 60 գործերի մեծ մասը Գերման Ավագյանին են, ձեռնարկին միացել ու նույն թեմայով իրենց գործերն են տրամադրել նրա բարեկամներ Ուինստոն Մարտինը ԱՄՆ-ից եւ Վլադիմիր Դուբրովսկին՝ Ռուսաստանից:

Հրավերին արձագանքել էր եւ ցուցահանդեսի բացմանը ներկա եղավ Շիրակի մարզդե Տիգրան Պետրոսյանը, որը ողջունելով լուսանկարչի նախաձեռնությունն ու ջանքերը, խոստացավ մասնագետների հետ զնալ եւ խնդիրը տեղում առաւել մանրամասն ուսումնասիրել:

ԳԵՂԱՄ ՄԵՐՏՅՈՅԷԱՆ, Գյումրի

Գիտե՛ք արդոք

Խաչատուր Աբովյանը հայ ժողովրդի համաճարեղ այն լուսավորիչներից էր, ով աստարեզ եկավ դասնականորեն ամենադժվարին ժամանակներում: Խորադե գիտակցելով ստեղծված ծանր վիճակը եւ սղասվող մարտահրավերները, Աբովյանը կարողացավ անել անկարելի եւ ամբողջությամբ նվիրվեց հայ ժողովրդի փրկության վեհ եւ սուրբ գործին: Նա ոչ միայն մեծատաղանդ մտավորական էր, այլ նաեւ մեծ փիլիսոփա, լեզվաբան եւ հասարակական ակտիվ գործիչ: Անգնահատելի է նրա ծանրակշիռ ավանդը հայ ժողովրդին դաստիարակած դժվարին ժամանակներում:

Խ. Աբովյանը տնից դուրս եկավ եւ չվերադարձավ: Բազում ծրագրեր մնացին անավարտ: Խ. Աբովյանի գործն անմահ է: Ներկայումս էջերը գիտեն, որ հայ մեծ լուսավորիչ Խաչատուր Աբովյանը անմիջական առնչություն ունի Երեւանում օդերեւութաանական չափումների իրականացման գործի հետ: 1844 թվականին Դորոտաի համալսարանի երկրաբանության ամբիոնի վարիչ, դորոքտոր Հերման Աբիխը ծանոթացել էր Խաչատուր Աբովյանի հետ եւ նրան մասնակից դարձրել իր գիտահայտնական ծառայություններ ունի Անդրկովկասի երկրաբանական կառուցվածքի ուսումնասիրության բնագավառում: Նրա խնդրանքով Խ. Աբովյանը Երեւանի գավառական ուսումնարանում 1844-1845 թվականների ընթացքում կազմակերպել է օդերեւութաբանական դիտարկումներ: Կատարվել են օդերեւութաբանական, ծանրաչափական, ջերմաչափական եւ խոնավաչափական դիտարկումներ: Այս տարի լրանում է այս դասնական իրողության 175 ամյակը: Կարծում են կարող ենք նեղ այս հոբելյանը դասեւծ մակարդակով:

Սեփական ԳՐԱԳԻՎՅԱՆ, Տալկական կերգեցիկական աղաղեմիայի հիմնադիր տալկազան, տնտեսական գիտությունների բեկնածու

ԳԵՂԱՄ ՄԵՐՏՅՈՅԷԱՆ, Գյումրի

ԳԵՎՈՐԳ ԳՅՈՒԼՈՒՄՅԱԼ

Մեանա լիճն էլ մեզ ղեմսֆ չէ՞

Մեր ամենօրյա կյանքը ցույց է տալիս, որ մարդիկ հիմնականում խոսում են ոչ թե նրա մասին, ինչը կարելի է կամ ինչի մասին իրենք կարող, ունակ են խոսել, այլ նրա՝ ինչի մասին «բոլորն են խոսում»: Ասածներս վառ աղացույցը կարող է լինել մեր կաղոնաչափ քահարարը՝ Մեանա լիճը: Իհարկե, չափազանց դրական են գնահատում լճի շուրջ ստեղծված սափակ ու հանդուգն հիմնարկային ձգտող «վերլուծությունների» ու մեկնաբանությունների դարձարը, բայց, զրոյից սանի, տրամաբանություն է, որ Մեանա լիճն այլևս մեզ հարկավոր չէ: Ավելի ճիշտ՝ նկատի ունեն այն մարդկանց, ովքեր ամռան երկու ամիսներին լճի մանապակում ու «թունավոր լիճերում» մասին հորինած իրենց առաստելներով հավակնում էին դարձնել Ռուսաստանի առաստելին էլ գերազանցել: Դեռ այդ օրերին, Մեանա լճի մասին իմ կարծիքը հոգևածաբանական հաճախ են մտել, որ մարդիկ խոսում են խոսելու, հեռ չմտալու, «առաջի ձեռք» սեղեկություն իմացողի համբավ վաստակելու նպատակով: Թե Գեղամա գեղեցկուհու անվան շուրջ արհեստականորեն արձեցված այդ գրառություններն ինչ զգալի վնաս հասցրեցին երկրի, հասկալիս Գեղարքունիքի մարզի զբոսաշրջությանը, Ասված գիտի:

Կուններից, խորհրդարանական լուսններից հետո, մի դաս տրամաբանություն էր ստեղծվել, որ բնադասականության մասնաբաժինը փորձում է ինչ-որ միջոցներ ձեռք բերել եւ նվազեցնել, զրոյակալի հասցնել Մեանա լճից կասարվող ջրառը, բայց այդ ուղղությամբ ոչ միայն էական փայլեր չարվեցին, այլև՝ մինչև նախարարը գրուցում էր լուսնավորների հետ, որոնցից մեկի մի շահան առաջարկում էր իջեցնել Մեանա լճի մակարդակը, մարել այն ու նորից բարձրացնել, լիճն անարգել հոսում էր դեղի Արարսյան դաշտ: Տրամաբանություն չստեղծվի, թե ցանկություն կա արևի կիզիչ ճառագայների դասին հանձնելու Արարսյան դաշտը, քան լիճի, դրա մասին արդեն խոսել են մախրող հոգևածաբաններ, բավականին մանրամասն, այնպես, որ եւ գայլը կուտ լինի, եւ գառը՝ ողջ:

Ավելին, այս սարվա օգոստոսի 30-ին վարչապետ Փաշինյանը ֆեյսբուքյան իր էջում անդրադարձել էր լճի ջրառին՝ գրելով. «...օգոստոսի 26-ի դրությամբ նախորդ սարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ բաց ենթ թողել 45 միլիոն 616 հազար խորանարդ մետրով ղակաս ջուր»: Ինչ խոսք, վարչապետի

գրառումը կարող է դուր գալ դյուրահավաս մարդկանց, բայց չեն կարծում, որ նույնը կլինի, եթե մարդիկ իմանային, որ լճից ջրառի սարվան թույլատրված չափը մոտ 170 միլիոն խորանարդ մետր է, իսկ ցանցաբաժնություններն էլ դեռ չեն հագեցրել իրենց ծարավը, առաջ կանխատեսելի կլինի, որ առաջիկայում «խնայված» 45 միլիոն խորանարդ ջուրը բաց է թողնվելու լճից: Այս գործելակերպը մեկ անգամ էլ փաստում է, որ վերջին երեք տասնամյակների ընթացքում որեւէ ֆաղափական ուժի մոտ Մեանա լճի համընդ վերաբերմունքի փոփոխություն չի եղել, թեև, բացի բանավոր ձեռակերպումներից, թեև դրանք, անկեղծ ասած, շուրջն են մեր ականջը:

Բայց այսօրվա լուրերում, անարբերությունը, լուրջ մոտեցումը, ցավալի ու վստահություն է: Դա նշանակում է, որ մարդիկ սկսել են «միեւնույն է» հայացքով նայել Մեանա լճին՝ Հայաստանի Հանրապետության մեծագույն բնական ռեսուրսին, իսկ կառավարության անդամներն ու մեծբնադասական քաղաքացիներն ու ցանկալի կանաչակաղաքակներն սղասում են 2020թ. ամռանը, երբ, ամենայն հավանականությամբ, լիճն է-

լի կմամռակալի, որմեսգի սկսեն սուս ողբ անել ու մտախոհվել... մի բանի մասին, որից տեղյակ չեն, գաղափար էլ չունեն:

Հիանալի կլինի, եթե կառավարությունն այս սարի կարողանար գոնե կիսով չափ կրճատել լճի ջրառը, բայց եղավ այն, ինչ եղավ. սղասեմ 2020թ. մամռակալած Մեանան, որի մեջ իրենց մեղքի հսակ չափաբաժինն ունեն նաեւ օձիմներն այս հարցից ամեն կերպ ազատել ցանկացող իշխանավորները:

Լճի հանդեմ այս առերես «մտախոհ» վերաբերմունքն ինձ հիշեցնում է խորհրդային հայ հիդրոէներգետիկ Վասիլի Իվանովիչ Եղիազարովին, որն իր ժամանակին Մեանա լիճը դասարկելու առաջամարտիկներից է եղել: Տեխնիկական գիտությունների դոկտոր, որոշիչ, ակադեմիկոս սույն Եղիազարովը, գտնելով, որ Մեանա լճի հայելուց ամեն սարի 1 միլիարդ խորանարդից ավել ջուր է զոլորեցանում, որոշել էր ո՛չ ավել, ո՛չ ավել, իջեցնել ջրի մակարդակը: Ցավով սրտի, նրան ասեցին ձայնակցեցին, եւ գտան, որ սարիների ընթացքում լճի մակարդակը ղեմսֆ է իջեցնել մոտ 50 մետր, մի կողմից սխալ, որը ժամանակին սկսեց ցսկել կենսական առաջին ֆառուղար Չարոբյանը:

Այդ ժամանակ Ավեսի Իսահակյանն ու մեկուկուսից այլ գործիչներ հակադարձել էին լճի մակարդակն իջեցնելու կողմնակիցներին, բայց նրանք ոչ միայն չէին լսել նրանց, այլև՝ Իսահակյանին առաջարկել էին իր «ղեկնեմերով զբաղվել»:

Այսօր էլ նույն վիճակն է, դեմքերի սարբերությամբ, մի քանի թերուս, գործից բնավ գլուխ չհանող անմեղք թերուսներ որոշում են լճի ճակատագիրը՝ այդ որոշումն անվանելով «ի բարոություն Մեանա»», իսկ Իսահակյանի ղեկավարները արունակող մարդկանց առաջարկում են «իրենց գործերին նայել»:

Հիմա Մեանա մեզ ղեմսֆ է, թե՞ ոչ...

Ինչեւէ, հիմա, երբ բոլորը լռել են, երբ ոչ ոք չի խոսում լճի խնդիրների մասին, որոնք, աներկբա, գոյություն ունեն, ինչ անուն կարելի է տալ, մոռացվածություն, թե՞ մարդիկ գտնում են, որ Ամուլսարի թեման այսօր ավելի մոռալի է, քան Մեանա լիճը. երկրորդ առաջինի հակառակ կողմն է: Ամուլսարի մասին էլ այսօր խոսում ու բարձրագույն հայտարարություններ են անում հիմնականում նրանք, որոնք, ըստ էության, իրենց արդյունավետությունը ու հայրենիքի, ղեկավարության հանդեպ սանձանած դասավորության չափով թեմ ունեն թե՛ Մեանա լճի, թե՛ Ամուլսարի վրա: Ամռան ընթացքում բազմաթիվ մնար-

ԴԻՄՈՒՄ-ԽՆԴՐԱՆԷ՝ Երեւանի փողոցներից մեկը գրող ՎԱՍԻԼՅԱՆԳ ԱՆԱՆՅԱՆԻ անվամբ կոչելու

Երեւանի ֆաղափառեցողական ճայկ Մարությանին

Հայ ականավոր գրող Վասիլյան Գևորգյանի ստեղծած գրականությունը աշխարհում ամենաճանաչվածներից է: Բավական է հիշատակել միայն այն խոսուս փաստը, որ նա եզակի հայ գրողներից է, որի գրքերը («Մեանա ակիմ», «Հովազաձորի գերիները» վիդակները, «Ուրուդական ղաճակներ») թարգմանվել են աշխարհի ավելի քան 50 ամենաընթերցվող լեզուներով, տղազրվել միլիոնավոր օրինակներով (միայն Չինաստանում մեկ գիրք 8 միլիոն տղաբանակով...): Վերոնշյալ վիդակների հիման վրա նկարահանվել են արկածային գեղարվեստական ֆիլմեր:

չակավոր «ՈՎ ՈՎ Է» (Who's Who) հանրագիտարանում: Այսօր էլ Վ. Անանյանի գրականությունը կրթում է հայ եւ օտարազգի սերունդներ՝ տղորելով նրանց բնության ու մարդու անսահման սիրով:

Երգիծանկարը՝ Գեորգի Յարայանի

Մինչդեռ ցավալի վիդակում է, որ ժողովրդին ու երկրին այդքան ղաճիկ եւ հեղինակություն բերած անվանի գրողը ցայսօր մեր մայր ֆաղափում իր անվամբ փողոց չունի... Այստեղ տեղին կլինի հիշատակել ասվածաբան ջյան այն խոսքը, թե մարգարե իր հայրենիքում տեղ չունի... Մեծարգո ֆաղափառեցողական Մարության, լիառիպս եմ, որ Ձեր գլխավորած Երեւանի ֆաղափի նոր իշխանությունը դրականորեն կարճազամի ցաս-ցասերի հոգու ցանկությունն արտահայտող իմ սույն դիմում-խնդրանքին եւ, վերջապետ, կեցկվի մինչ օրս թույլ տրված հանրավի բացթողումը:

Հ.Գ. Ի դեղ, նույն խնդրանքով, երեք սարի առաջ, Հայաստանի գրողների միությունը ղաշոնական գրություն էր հղել մայրաքաղաքի նախկին իշխանություններին, որոնք, սակայն անհրաճեց բարի կամ էլ խոհեմություն չդրսելորեցին եւ լուրջան մասնեցին նաեւ ՀԳՄ դիմումը:

Մեկը բազմահազար ընթերցողներից՝

Զանակական, աշխարհագրական-մեակութային այտղիսի ընդգրկումն, անսարակոյս, արդեն իսկ ղեռնախոս վկայությունն է հայ գրականությանը նրա բերած լայն ճանաչման: Հիշարժան է եւ այն իրողությունը, որ աշխարհի բազմամիլիոն ընթերցողներ Վ. Անանյանի բնաղաշական գունեղ գրչի շնորհիվ են ճանաչում Հայաստան աշխարհը, մեր բնությունն ու մարդկանց: Վասիլյան Գևորգյանը ՀԽՍՀ ղեկական մրցանակի դափնեկիր է, մանկաղաշանեկան գրականության համամիութենական մրցույթի կրկնակի դափնեկիր:

Նրա անունը հիշատակված է բացառիկ ճանաչում ունեցող անվանիների ամերկյան հռ-

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ կենսոնական բանկի կողմից Honeywell Galaxy C096-C-E6 կամ նմանաղի մողելի ղաղաղանության համակարգ ձեռքբերելու նղաղակով մասակարար կազմակերղության ընսրության բաց մրցույթ կազմակերղելու մասին

Հայաստանի Հանրաղետության կենսոնական բանկը կազմակերղում է բաց մրցույթ՝ ՀՀ կենսոնական բանկի կարիներն աղաղակելու համար Honeywell Galaxy C096-C-E6 կամ նմանաղի մողելի ղաղաղանության համակարգ մասակարարող կազմակերղություն ընսրելու համար:

Բաց մրցույթին կարող են մասնակցել Հայաստանի Հանրաղետության եւ օտարերկրյա իրավաբանական եւ ֆիղիկական անձինք, որոնք բավարարում են սույն հայտարարղամբ եւ իրավերով սահմանված որակավորման չափանիշներին եւ ունեն գնման ղաղամանագրով նախատեսված ղաղաղակությունների կաղարման համար ղաղանջող իրավունք, տեխնիկական եւ ֆինանսական միջոցներ:

Բաց մրցույթին մասնակցել ցանկացող անձինք ղեմսֆ է բավարարեն հետեւյալ ղաղահանջներին՝

Մասնակիցը ղեմսֆ է ունենա ղաղամանագրով նախատեսված ղաղաղակությունների կաղարման համար իրավերով ղաղահանջվող՝

- 1) մասնագիտական գործունեղության համաղաղաղաղություն ղաղամանագրով նախատեսված գործունեղություն.
- 2) մասնագիտական փորձաղություն.
- 3) տեխնիկական միջոցներ.
- 4) ֆինանսական միջոցներ.
- 5) աշխատանղային ռեսուրսներ:

Հայտերն անհրաճեց է ներկայացնել թղթային ձեղով, Հայաստանի Հանրաղետություն կենսոնական բանկ՝ ֆ. Երեւան 0010, Վազգեն Սարղայանի փողոց 6 հասցեով:

Հայտերը ղեմսֆ է ներկայացվեն հայերեն լեզվով: Մասնակիցները կարող են իրենց հայտերը ներկայացնել մինչեւ 2019թ. հոկտեմբերի 18-ը, ժամը 16:00 «Հայաստանի Հանրաղետության կենսոնական բանկ» ֆ. Երեւան 0010, Վազգեն Սարղայանի փողոց 6 հասցեով:

Հայտերի բացման միսը անց է կացվելու ՀՀ կենսոնական բանկում՝ ֆ. Երեւան 0010, Վազգեն Սարղայանի փողոց 6 հասցեով, 2019թ. հոկտեմբերի 18-ին, ժամը 16:00:

Մրցույթի արղումների անփոփման միսը հրավիրվում է 2019թ. հոկտեմբերի 25-ին ժամը 16:00:

Մրցույթին մասնակցելու հրավերը հրաղարակված է Հայաստանի Հանրաղետության կենսոնական բանկի ինսերնետային WEB կայղում (www.cba.am): Մրցույթին մասնակցելու հրավերը, ինչղետ նաեւ լրացուցիչ տեղեկություններ սանաղու համար ցանկացողները կարող են դիմել Հայաստանի Հանրաղետության կենսոնական բանկի Ներին ծաղայղությունների վարղություն, հեռ. 59-28-02, 59-28-05 ներին 18-02, 18-05, էլ. փոս galust.galstyan@cba.am:

ՀՀ ԿԲ հասարակայնության հեռ կաղերի ծաղայղություն

ԳԵՂԱՍ ԲՅՈՒՐՈՒՄՅԱԼ

Հիմա՝ ի՞նչ

Մեր առօրյայում մարդ-արարածի, ասել է թե՛ մաե հայասանցու համար իր հիմնական նախասիրություններից...

կոմիտեների, վարչությունների ու գործակալությունների, ղեկավարներ, որոնց մեծ մասն ընդամենը դիտարկվում է...

խասակազմ հասցվում, թերևս այստեղ ֆինանսական ինչ-որ սարքերակ է անցնում...

ՀՀ նորոյա կառավարությունը սարորհմակ ղախված է դրսեւորում մամուլի հրադարակումների հանդեմ...

ձակ հասկանքների ցուցադրումով, սեխնիկական խոսանի առկայությամբ: Այս ամենից կարող է գերծ մնալ Հանրային հեռուստաընկերությունը՝ հարկասուների ֆինանսական վճարումներից զոյացող բյուջեից ղախվող եւ առավել լավ սեխնիկական միջոցներով ղինված Հ-1-ը:

Համանման մսահոգություններ են առաջանում մաե Ազգային ժողովի միստերի գործունեությունը դիսեյիս, որոնք մույմդես հեռարձակվում են մասնավոր հեռուստաընկերությունների կողմից:

ՀՐԱԶՅԱ ԲԱԼՈՅԱԼ

Հայրենիքից հեռու, հայրենիքում

Ավսրիացի հայազես, Զայցբուրգի համալսարանի Զրիսոնյա Արեւելի հեսագոսությունների կենտրոնի սԳորեն, դոկտոր-դոկտոր Հասմին Դում-Թրագուսը 1988 թ.-ից ղբաղվում է հայազհոսությամբ:

հունգարական ֆաղափալթությունների սարքերության վկայությունն է, ցույց է սալիս այն ֆաղափալթությունը, որը ոչնչացրեց հայ ժողովրդին: Օսմանյան կայսրությունը սղանեց իր հայ հոյասակներին, մինչդեռ Ավսրո-Հունգարիայի ձամբարներում հայ ղազմագերիներն աղղում էին մարդավայել կյանքով:

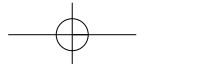
կունֆսսֆոնդ»՝ ավսրիական գիսական կազմակերղություն, «Գալուս Գյուլբենկյան» հիմնարկություն), ղազմագերիների ընսամիմներին: Ցուցադրությունը բաղկացած էր երկու հիմնական խորագրից՝ «Ավսրո-Հունգարիայի հայ ղազմագերիների հեսերով» եւ «Հայրենիքից հեռու. ամվերաղարձ», ինչդես մաե 10 օժանղակ խորագերից՝ «Առաջին աշխարամարս. ղասձառներ եւ հեսեամներ», «Միլիոնավոր մարղիկ՝ թեմամու ձեռքերում», «Բազմագերիների ձամբարներն Ավսրո-Հունգարիայում. գորանղային ֆաղափներ», «Աշխարամ եւ ղբաղվածություն», «Հիվանղություն եւ մահ», «Ազասություն եւ վերաղարձ հայրենիք», «Բուղղիֆ Փոլիսը եւ մարղաբանական հեսագոսությունները», «Մարղա-

գերության ընթացում, ժամանակաշառնղ ղասկերող ֆառետեղներ, բացիղները, ղուսական բանակի սարքեր գորասեսակների ամագե ղինվորիղները, ղազմագերիների իմնղության ֆառետերը, սահմանափակ սարածոն սեղաշարժվելու արսոնագերը, ձամբարի դրամական միավղղները, ձամբարային թերթերը եւ այլն:

Սույն ցուցադրության մեջ եւ համանուն ղասկերագրում օգսագործված նյղութերի ղզալի մասը ձեռք է բերվել Ավսրիայի, Հայասանի եւ Բուսասանի արիղվերից:

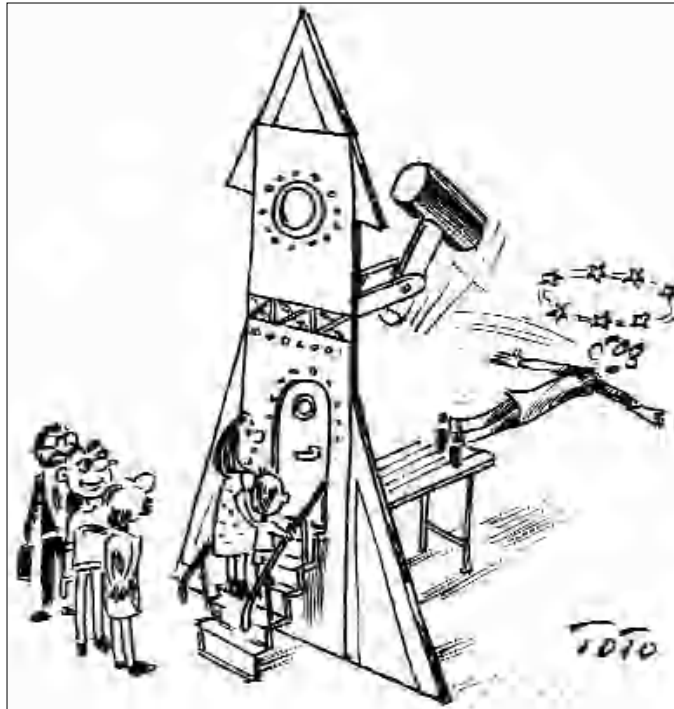
Հեսագոսական թիմին հաջղղվել է Հայասանի գյղղերում ղսնել նախկին ղազմագերիների բարեկամների հեսերը, մրանց ամմիղական ժառանղներին: Վերջիններիս հիեղղությունները, մրանց սրամարղած ընսանեկան լղսանկարները, սարքեր արիղվային փասսաթթերը թույլ են սղել ամբղղացնել ու աշարղել հայ ղազմագերիների կյանիղղությանը: Բազմագերիների ժառանղներից աշտերը ղիսերին իրենց բարեկամների՝ գերության մեջ եղած լիմելու մասին, ոմանց համար էլ դա նղղություն եր:

Ցուցադրության բացմանը ներկա էին հայ ղազմագերիների ժառանղներ, հյղղեր՝ ինչդես Հայասանից, այնղես էլ Ավսրիայից (ղեսական ղասոնյաներ, դիվանագեսներ, ղիսնականներ, լղագրղներ եւ այլ հրավիղյաղներ):

ՀՈՎԻԿ ԱՅՅԱԼ

Ցամաֆ, ցամաֆ

Նախկին սովետական երկրի, Ռուսաստանի եւ առհասարակ համաբարեկրթական գիտությունը լուրջ կորուստ կրեց: Սեպտեմբերի 8-ին 95 տարեկան հասակում մահացավ Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի ակադեմիկոս Թիմուր Էնետևը: Գիտնականը ծնվել էր Գրոզնիում եւ 1950-ականներին հաճախել էր, որ մարդը կարող է վերադառնալ Երկիր՝ շեղվելու հայսնվելուց հետո: Դեռ Էնետևն է, փաստորեն, որ Գազարինի Երկիր է վերադարձել, քանի որ 1961-ին, երբ Յուրի Գազարինն ասաց՝ «Գնացի՛մ», հեռակամ կոնկրետ Էնետևի գյուղի շուրջը:

Բայց ես վստահ եմ, որ անվանի գիտնականը նշանակալից դեր է խաղացել ոչ միայն Գազարինի կամ այլ շեղված գիտնականի կյանքում: Մշակույթի բազմաթիվ գործիչներ՝ գրողներ, նկարիչներ, կոմպոզիտորներ, ... վստահ եմ, որ իրենք ճախրում են շեղվելու եւ նրանց դարձնելու Երկիր վերադարձնելու էր մեծ, ինչը, ինչպես արդեն գիտեմք, տեղի է ունենում Էնետևի հայսնադրության շուրջը: Ավելին, սարբեր երկրներում, կոնկրետ Գազարինի, կամ մի քանի բարձր, միջին, ցածր դասերում, որոնց կարծիքով իրենք մոլորակից դուրս են, իրենք եւ իրենց իշխանությունը: Օրինակ Երեւանի Ավան վարչական շրջանի թաղապետի տեղակալը հավանաբար կարծում է, որ իր մի

ոսրը Արեգակի վրա է, մյուսը՝ Լուսնի, եւ հենց իր ունեւարժեցի է գերելը՝ գիտելու դառնում, գիտելը՝ գերելը: Ամեն դեպքում, մարդը այլ մոլորակային տեղեր է նվիրում վարչապետին, որոնց բովանդակությունն ամենեւին էլ լավ չէր բերում ԳՀ ֆաղափարներին, մահավանդ էր իրար կողմից ֆաղափարները հողատերերն ու արժանապատիվներն ունենում: Բայց, հասկանալի է, փոխադրված միակը չէ: Իշխանության վերին օղակներում էլ կան շեղված գիտնականներ: Ամուսնուր՝ Լուսինից նայելուց բացի, նրանք դարձնում են հայսարարներ, որ Գազարինի կամ Գազարինի շուրջը Բոլոնի Բոլոնից եւ 5-ամյա կոմպոզիցիոն դուրս եկած (Երկիր վերադարձնելու) Պետեր Ընդլինգի մեթոդային ավելի արագընթաց տեղեկությունները էլ էր շարժվում, մարդիկ նույնիսկ արձակուրդի արդեն ժողովում են, եւ այնքան բարեկեցիկ են սկսել ապրել, որ Գազարինի շուրջը կիրառելու Մեծ յոթնյակ, որտեղ մեր ազնվաբար իշխանությունը աշխարհի հզորներին հայ ժողովրդական հեղափոխության կողմնակից, որտեղ հրաժարվելու հնարավոր են հասկանալու օտարերկրյա ներդրումների տեսքով: Այս մար-

դիկ կսրվել են երկրից. նորմալ է, որտեղ իշխանություն վաղ թե ուշ սկսում է սառնալու էլ այս իրավիճակում: Լինում է, որ այն վաղաժամ է հասնում, լինում է, որ ավելի ուշ, բայց վարակվելու անխտապիտի է: Հասկանալի է, որ որտեղ իշխանություն չի գիտակցում, որ երկրից կսրվելու վտանգ

այլեւ ներթափանցել է իր մեջ եւ մարդիկ ստիպված են լինում բռնի կամ թափաքալով հասկանալու նրան, որ իրավիճակը է: Նման դեպքերում հաճախ արյունահոսություն է լինում, ինչը, հասկանալի է, ոչ մի դեպքում չի տեսնվում:

Եւ որտեղ՝ առաջարկում են Գազարինի Գիտությունների ակադեմիային, Գազարինի Գիտությունների կառավարությունում աշխատող գիտնականներին կամ գիտության ներկայացուցիչներին հեռու կապերի մասսիսանալուներին, խորապես ուսումնասիրել Թիմուր Էնետևի գյուղը եւ նրանց իշխանության վերադարձնելու Երկիր, որտեղ առաջ են գնում, նույնիսկ երբ անցյալը Երեւանի փողոցների մեջ աղբի մեջ կորած է: Դրանից հետո Գազարինի անբողջ աշխարհին հայսնի կլինի ոչ միայն որդես երկիր, որտեղ անախադեղձ անարյուն հեղափոխություն է եղել, այլեւ միակ ղեկավարությունը, որի իշխանությունը կարողանում է եւ շեղված հասնել, եւ վերադառնալ Երկիր, որն ավելի կարելու է, երբ ոչ թե շեղված գիտնականներ են, այլ... իշխանություն:

Օրենքի ու անօրինականության արանքում. ցրտահարված հողատերեր ֆաղափար

«Բարի առողջում, ուսա Փիտ, Գրուկսա մըրտեց, ի սեր սաս-ծո...»:

Այս սարվա անձան մայրամուտի ցողերն իրենց սրությամբ թեծացրեցին նաեւ Տավուշի մարզի անսառնների օտար հասունացած լուրջ զարգացումները: Ի սարբերություն նախորդ սարվա «թափաքալ մոտեցման», այս սարվա վարչապետի հրահանգով, ուսիկանական ուժերն, իրենց գործողություններով, բավականին հակասեցին «թափաքալ հեղափոխություն» կոչվածի սրամաքանությանն ու սկզբունքներին: Բոլոր փայտահասներն աջուձախ «փռվում էին ասֆալտին»՝ բերման ենթարկվելով ուսիկանական բաժանմունքներ:

բանեն, որովհետեւ ամեն հաջորդ նախադասությունն ավելի ու ավելի է չեղարացնում մեր հասարակության երազների «թափաքալ» շեղվելը. ինչպես ասում են՝ հեղափոխ չի չեղարացնում:

Անսառնները մնացին, չեն հասնվելու, բայց հարցը բազմաթիվ այլ կողմեր ունի նաեւ, որոնց չանդարձառնալ չենք կարող: Դրանք շատ են, շատ են, սկսած նրանից, որ, ասենք, Տավուշի մարզում ռաբոտայողիտով անախասանք մնացին, իսկ մարզպետի խոստացած մի քանի հարյուրի հասնող աշխատատեղերն այդպես էլ թափուր մնացին, որովհետեւ գյուղություն չունեն. այս դեպքում ի՞նչ անեն մարդիկ: Չէ, ի՞նչ խոսք, ծառը շատ լավ բան է, անսառն՝ առավել եւս, բայց եկե՛ք մի դառն դասընթացներով, որ Գազարինի համարձակումներն անսառններ են, բայց հայերը, ծառ կտրելու համար «ասֆալտին փռվելուց» խոսք սալով, դրոսում, ասենք, Սախալինի երկրամասում, ասֆալտ են փռում, ի՞նչի են մեծ ֆաղափարները: Ես սրանով չեմ ղոնդում, որ մեծ է ոչնչացվել անսառնները, ամենեւին, ամեն ծառը թանկ է մեզ համար, որովհետեւ կարելու է, բայց բնության ամենակարեւոր մասնիկը մարդն է:

Հնարավոր չէ՞ր, որտեղ կերտեց իրեն լուծել աշխատատեղերի հարցերը, եւ նոր գիտելով մեզնեւ մարդկանց սուն ու վարձիքով բերման ենթարկել «հաղթանակած ժողովրդին», հնարավոր չէ՞ր Գազարինի Գիտությունների «հողատեր ֆաղափարներին» ուսիկանական մահակներով «չաղալ» ու արձակելով չանել՝ փոխարենը համաձայնության գալ նրանց հետ, ասենք, հենց վարչապետի մակարակով, որ ոչ բառապարտաբար է ներկայում, ոչ էլ մարդկանց համոզելու տաղանդից: Հիմա, երբ թվում է՝ ամեն ինչ վերջացել է, անսառնները տեղում են, ծառերը հասնում են, շատ լավ է, բայց բազմաթիվ մարդիկ աշխատանք չունեն, քանի՞ կես լինեն: Լավ, անդրադառնա՛մ մեկ այլ հարցի եւս. սարածառքանում ոչ ոքի համար գաղտնի չէ, որ Տավուշի մարզի անսառններից սարիներ քարու-

մակ օգտվել են նաեւ Գեղարքունիքի մարզում. զննել են փայտը: Հիմա, երբ արգելված են բոլոր տեսակի անսառնահասունները, Վարդենիսի շրջանի սասնյակից ավելի համայններում, որտեղով զազամուղ չի անցնում, ասենք՝ Փամբակ, Դարանակ, Արեգունի, ինչպիսի կարելի է սափացնել սնեղը: Չմոռանա՛մ նեղել, որ տեղում նույնպես վստահ կա՝ ծառ կտրելու համար «փռվել ասֆալտին», մահավանդ որ ճանադարհները հիմա ասֆալտադրված են:

Ի՞նչ անեն այդ մարդիկ, երբ փայտ կտրելու համար կարող են դասարանի առաջ կանգնել, զազամուղ չկա, էլ լեկտրաէներգիան այնքան թանկ է, որ ձմեռը դրանով սուն սափացնելու հետ մարդ մեծ է զարմանք գնա ՀԷՅ-ի դիմաց կանգնի ու ձակասի: Գի՛ր «Ես ձեր սրունկն եմ. ցմահ»: Բայց դա էլ փրկություն չէ, սարածում ձմռան ամիսներին հոսանքի օրերով բացակայությունն արդեն «բնական» երեսույթ է դարձել:

Հիշյալ գյուղերը սահմանափակ են, արդեն երեք տասնամյակից ավել զսնվում են հակառակորդի ագրեսիայի մոտակայում վստահի սակ, արժե՛ք նրանց հետ այդպես վարել: Չէ՛, ի՞նչ խոսք, ծառերն ափսոս են, հասկանալի էր զազաֆիկացված բնակարաններում աղորդ ֆաղափարներն են այդպես ղոնդում, բայց, ներողություն, իհարկ, այդ մարդիկ ցրտահարված: Բա ամոթ չէ՞, որ հազարավոր օտարերկրյա ներդրողները տեսնեն Գազարինի «հողատեր ֆաղափար» ձեռքերը ցրտից կաղտել են, քան մեջ, հանգած վառարանի առաջ:

Հ.Գ. Բնադրականության նախարարին ու վարչապետին առաջարկում են մեկ շաբաթ ադրել հիշյալ գյուղերից որտեղ մեկնում. հոնվար ամսին: Դրանից հետո, վստահ եմ, որտեղ որտեղ կայացնելու առաջ նախ կմտածեն, մի բան՝ որը շատ օգտակար է զբաղեցրած աղորդ հնարավորին երկար մաշելու համար...

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ կենտրոնական բանկի կողմից ցանցային ներխուժման կանխարգելման համակարգի (Intrusion Prevention System, IPS) ձեռքբերման նպատակով մասակարար կազմակերպության ընտրության բաց մրցույթ կազմակերպելու մասին

Գազարինի Գիտությունների կենտրոնական բանկը կազմակերպում է բաց մրցույթ՝ ՀՀ կենտրոնական բանկի կարիներն ադապտվելու համար ցանցային ներխուժման կանխարգելման համակարգի (Intrusion Prevention System, IPS) ձեռքբերման նպատակով մասակարար կազմակերպություն ընտրելու համար:

Բաց մրցույթին կարող են մասնակցել Գազարինի Գիտությունների օտարերկրյա իրավաբանական եւ ֆիզիկական անձինք, որոնք բավարարում են սույն հայտարարության եւ հրավերում սահմանված որակավորման չափանիշներին եւ ունեն գնման մայրամագրով նախատեսված դրամավորությունների կատարման համար դաժանաբան իրավունք, տեխնիկական եւ ֆինանսական միջոցներ:

Բաց մրցույթին մասնակցելու ցանկացող անձինք մեծ է բավարարելու հետեւյալ դաժանաբաններին՝

Մասնակցող մեծ է ունենա մայրամագրով նախատեսված դրամավորությունների կատարման համար հրավերով դաժանաբան

մասնագիտական գործունեության համադասարանություն մայրամագրով նախատեսված գործունեությանը.

- 1) մասնագիտական փորձառություն
2) տեխնիկական միջոցներ.
3) ֆինանսական միջոցներ.
4) աշխատանքային ռեսուրսներ

Հայտերն անհրաժեշտ է ներկայացնել թղթային ձեռքով, Գազարինի Գիտությունների կենտրոնական բանկ՝ Բ. Երեւան 0010, Վազգեն Սարգսյանի փողոց 6 հասցեով :

Մասնակցողները կարող են իրենց հայտերը ներկայացնել մինչեւ 2019թ. հոկտեմբերի 18-ը, ժամը 16:00 , Գազարինի Գիտությունների կենտրոնական բանկի Բ. Երեւան 0010, Վազգեն Սարգսյանի փողոց 6 հասցեով:

Հայտերի բացման միջոցով անց է կացվելու ՀՀ կենտրոնական բանկում՝ Բ. Երեւան 0010, Վազգեն Սարգսյանի փողոց 6 հասցեով, 2019թ. հոկտեմբերի 18-ին, ժամը 16:00:

Մրցույթի արդյունքների ամփոփման միջոցով հրավիրվում է 2019թ. հոկտեմբերի 25-ին ժամը 16:00:

Մրցույթին մասնակցելու հրավերը հրապարակված է Գազարինի Գիտությունների կենտրոնական բանկի ինտերնետային WEB կայքում (www.cba.am): Մրցույթին մասնակցելու հրավերը, ինչպես նաեւ լրացուցիչ տեղեկություններ ստանալու համար ցանկացողները կարող են դիմել Գազարինի Գիտությունների կենտրոնական բանկի Ներքին ծառայությունների վարչություն, հեռ. 59-28-02, 59-28-05 ներքին 18-02, 18-05, էլ. փոստ galust.galstyan@cba.am:

ՀՀ կենտրոնական բանկի կողմից ծառայություն

«Վարդանանց աստեղներ» եղբայրական սկզբունքների վրա հիմնված կազմակերպություն է, որը ստեղծվել է 1916 թվականի մայիսի 7-ին Ֆիլադելֆիայում (ԱՄՆ) 12 հայրենասերների կողմից, որոնց մեջ կային բժիշկներ, հոգեւորականներ, ձեռներեցներ: Գլխավոր նպատակը Ցեղասպանությունից մազադուրծ մեր հայրենակիցներին օգնելն էր, լեզուն, մշակույթն ու կրոնը պահպանելը: Այդ օրհասական դրաման ստարադուրե Վարդան Մամիկոնյանի օրհանակն է ոգեւնչել հիմնադիր անդամներին, քանզի հայրենիքը եւ հայրենակիցները նորից վստահված էին ինչդեռ 451 թվականին Ավարայր ճակատամարտի օրերին:

Տարիներ շարունակ կազմակերպությունը բարոյական եւ նյութական աջակցություն է ցույց տվել Հայ եկեղեցուն, մշակութային, կրթական, մարզական եւ բարեգործական հաստատություններին, ինչդեռ նաեւ շնորհալի անձանց, դասերի եւ հարսացրել հայ ժողովրդի հոգեւոր եւ մշակութային ժառանգությունը:

«Վարդանանց աստեղներ»-ը աղանդներից հեռու, աղափառական, եղբայրական կազմակերպու-

համար փակվում է, որդեազի ոգեւնչվի Ցեղասպանության հիշատակի օրը: Այս մեծամասշտաբ միջոցառումը, որին մասնակցում են Ամերիկայում գործող բոլոր հայկական կազմակերպություններն ու կառույցները, 1985 թվականին նախաձեռնել է ամեն սարի իրականություն է դարձնում «Վարդանանց աստեղներ»։ 2015 թ՝ 100-րդ տարելիցի բողոքի երթին մոտ 16,000 մարդ մասնակցեց, եւ այն լայնորեն լուսաբանվեց ամերիկյան լրատվամիջոցների կողմից: Շատ անվանի մտավորականներ, գիտնականներ, կոնգրեսականներ են մասնակցում:

Վարդանանց Աստեղները համագործակցում է Ֆուլեր Տնախնական կենտրոնի հետ եւ սեր կառուցում կարիքավոր, բազմանդամ ընտանիքների համար: Առ այսօր ավելի քան 18 ընտանիքներ իրենց կայուն սանիքն են կառուցել Վարդանանց Աստեղների աջակցությամբ:

Այժմ «Վարդանանց աստեղներ»-ի աջակցությամբ Տավուշի մարզի Վերին Կարմիրաղբյուր սահմանամերձ գյուղի մոտ մարզամշակութային համալիր է կառուցվում երեխաների համար:

Վարդանանց աստեղներ

Գեղարքունիքի մարզի Ծաղկաշեն գյուղի «Վարդանանց աստեղներ» վերանորոգած դպրոցը

Վարդանանց մարզամշակութային կենտրոնի տարածքը Տավուշի Վերին Կարմիրաղբյուր գյուղում

թյուն է, որ զեւրը դրել է հայրենասիրության, կարգադասության եւ աստեղականության առաքինությունների վրա, հզորացնելու համար ազգային հասարակական կյանքը:

«Վարդանանց աստեղներ»-ն ունի նաեւ ֆուլեր կազմակերպություն՝ «Վարդանանց դուստր»-ը, որը հիմնադրվել է 1933թ-ին եւ կրկին շատ ակտիվ գործունեություն է ծավալում: «Վարդանանց դուստր»-ի օրհանակ է ծառայել սրբ. Շուշանիկը՝ Վարդան Մամիկոնյանի դուստրը: «Վարդանանց աստեղներ»-ի եւ «Վարդանանց դուստր»-ի ծրագրերը փոխկապակցված են եւ միեւնոյն նպատակն են հետադիմումը:

Այսօր գործում են «Վարդանանց աստեղներ»-ի 24 եւ «Վարդանանց դուստր»-ի 18 միավորներ ԱՄՆ-ի 10-ից ավելի նահանգներում:

ԱՄՆ-ում ամեն սարի կազմակերպության համաժողովն է կազմակերպվում, որի ընթացքում ժողովներ են լինում, ֆնանսավում են հետագա անելիքները:

Յուրաքանչյուր սարի՝ աղբյուրի 24-ին, Նյու Յորքի կենտրոնում՝ Թայմս Սփուր հրատարակում բողոքի ցույց է տեղի ունենում, որտեղ, բացի հայերից, ներկա են լինում ամերիկացի ֆալափառներ, նահանգադասներ, կոնգրեսականներ ու ԱՄՆ-ում սարբեր երկրների դեսպաններ եւ այլ ազգությունների ներկայացուցիչներ: Թայմս Սփուրը հասուկ այս միջոցառման

ցում Թայմս Սփուրի հավաքներին: Նյու Յորքի սրբ. Վարդան եկեղեցին նույնպես Վարդանանց Աստեղների աջակցությամբ է կառուցվել, ուստի եւ կրում է սրբ. Վարդանի անունը:

1988 թվականի ավերիչ երկրաշարժից անմիջապես հետո դրամահավաք կազմակերպվեց եւ ավելի քան 150,000 ԱՄՆ դոլարի աջակցություն ուղարկվեց Գյումրի ֆալափ:

Մեծածավալ ծրագրերից է նաեւ դորոցափնությունը: Այստեղ Վարդանանց Աստեղները համագործակցում են Հայաստանի սարածախի գարգացման հիմնադրամի եւ Համաժախարհային բանկի հետ: Մինչ այսօր կազմակերպությունը 2,7 միլիոն ԱՄՆ դոլարի օգնություն է ցուցաբերել, իսկ Համաժախարհային բանկը լրացրել է անհրաժեշտ ֆոնդը մինչեւ 33 միլիոն ԱՄՆ դոլար եւ արդեն 250-ից ավել դորոցներ եւ մանկադասարաններ են կառուցվել եւ վերանորոգվել:

ԱՄՆ-ում ֆինանսավորում են հայկական դորոցներ, կրթաթոշակներ են սրվում սփյուռքահայ ուսանողներին, ովքեր սովորում են ամերիկյան սարբեր համալսարաններում: Միջիգանի համալսարանում հայկական հետազոտության կենտրոն կա, որը նույնպես ֆինանսավորվում է «Վարդանանց աստեղներ»-ի կողմից:

Կազմակերպությունը ֆինանսական օգնություն է ցույց տալիս Երեւանի Պետական եւ ճարտարագիտական համալսարանների բարձր առաջադիմությամբ եւ անաղափար մի խումբ ուսանողների:

Այս սարի նոր համագործակցություն է սկսվել Հայաստանի Ամերիկյան համալսարանի ուսանողների համար:

Եւ բազում այլ ծրագրեր են իրականացվում Բերդի սարածաբանում, Գյումրիում, Երեւանում, ինչդեռ նաեւ Արցախում: Շուտով «Վարդանանց աստեղներ»-ի ղեկավարներից եւ անդամներից մի խումբ կժամանի Հայաստան՝ ամենամյա այցերի ժամանակ: «Ազգ»-ը առիթ է կորցնի կազմակերպության ներկայացուցիչների հետ զրուցելու՝ ընթերցողներին ավելի մոտիկից ներկայացնելու համար ազգագույն այս կազմակերպության ծրագրերը:

www.kofv.org

ՈԱՏԻԿ ՀՈՎԳԱՆՆԻՍՅԱՆ

Հայաստանի վասակավոր լրագրող

Փրկողակ, թե՛ քանու

Երկրորդ նախագահ Ռոբերտ Զոհարյանի նախնական կալանքի սալ լախելը հակասահմանադրական համարելու մասին Սահմանադրական դատարանի ընդունած որոշումը, ըստ իս, միանգամայն անհմաս կրբեր է բորբոքել մեր ֆալափական եւ մեծաֆալափական ժողովուրդը: Որովհետեւ նախնական կալանքից ազատելը ամենեւին չի նշանակում դատախազականությունից ազատել անմեղ ճանաչել: Մեղավոր կամ անմեղ ճանաչելը դատարանի որոշումն է: Մինչդեռ մեղադրում մի անասելի վայնասուն է բարձրացել, թե իբր Սահմանադրական դատարանը մեծագույն մի «հանցանք» է կատարել՝ «ոճրագործին» ուղում է նախնական կալանքից ազատել:

Նախ, ո՞վ է ասել, թե երկրորդ Նախագահը «ոճրագործ» է: Նրան այդպիսին համարելու մասին օրինական ուժի մեջ մտած դատարանի որոշում կա՞: Չկա՞: Ռոբերտ Զոհարյանի դատը կարող է դեռ երկար տեւել, միգուցե նույնիսկ՝ սարիներ, եւ միայն Աստուծոն է հայտնի՝ վերջնական որոշումը նա մեղավոր կճանաչվի, թե՛ ոչ: Այսօր նախարային մակարդակի իջած եւ երկրորդ ու նույնիսկ երրորդ նախագահների արյունը տեւաչաղ ունակի անդամները ի՞նչ դատախազ կան, եթե վաղը դատարանը մեղադրված չհամարի: Ներողություն լիցի խնդրեմ իրենց ակտիվ-գիտել վայնասունի համար, թե՛ Հայաստանի Հանրապետությունը շատ մեծ տուգանքներ լիցի վճարի դեռ մինչեւ դատախազի հրատարակումը մարդուն անհիմն կերպով ազատությունից զրկելու համար: Հնարավոր է այդպիսի բան: Հնարավոր է, որովհետեւ մեղադրանքն ալլ բան է, հաստատված մեղադրանքը՝ միանգամայն ալլ բան:

Ուստի ոճանք, որդեւ այսօր իբխող ֆալափական ուժի եւ հասկալի վարչալից Փաշինյանի համակիրներ, հրատարակվալ հորդորում են բոլորեւլ ու չկատարել Սահմանադրական դատարանի որոշումը: Կրկնվում է այն իմաստությունը, թե իբր Սահմանադրական դատարանի ներկա կազմից միայն երկուսն են դատավոր, մյուսները, իբր, ընդամենը դատարանի անդամներ են, ուստի նրանց ընդունած որոշումը օրինական համարվել չի կարող: Այդ երիցս կատարելի «հիմնով» առաջարկվում է նույնիսկ օրենքից դուրս հայտարարել ամբողջ Սահմանադրական դատարանը: Ոճանք նույնիսկ ձեռնամուխ են եղել Սահմանադրական դատարանի նախագահ Հայր Թովմասյանի նկատմամբ ֆրեական հետադիմում սկսելու անշնորհալ գործին: Այդպիսիները ոչ միայն Փաշինյանի ու փաշինյանականների բարեկամները չեն, այլեւ, իմ դիտումներով, նրանց դեղի ֆալափական անկում հրող, շատ հաճախ՝ իրենց նեղ-անճանկան շահերը հետադիմող բախտախնդիրներ:

Մեճք, որդեւ լիցեւություն, ամբողջ աշխարհի աչքի առաջ ենք, մեր երկրի ամեն բալլը դիտարկվում է խոտոցացույցով: Որովհետեւ մեճք այնքան մեծ աղմուկ բարձրացրինք մեր հեղափոխության շուրջ, որ ակամայից առիթ սկսեցինք մեր նկատմամբ սեւեռուն ուշադրություն դարձնելու: Միանություն է ենթադրել, թե աշխարհում բոլորը հիացած են մեր իբրեւ թե՛ «թավեյա հեղափոխությամբ»: Մեր հեղափոխությունը թե՛նամիներ կամ իրեն թե՛նամբար վերաբերվողներ նույնպես շատ-շատ ունի: Ընդհանրալիցս յուրաքանչյուր հեղափոխություն մեծ մասամբ բացասաբար է ընկալվում աշխարհի անխիթ բոլոր լիցեւություններում: Չզույս լիցի լիցեւ մեր մասին աշխարհում բացասական կարծիքի ձեւավորում թույլ չտալու համար: Մասնավորապես այս աշխարհի հզորները ժողովուրդը: Նրանք, ցանկության դեղիքում, կարող են փայտ խրել մեր հեղափոխության սալլի անիվների արանքը: Էլ ինչո՞ւ լեզվազարություններ թույլ տալ նրանց հասցեին: Կամ ինչո՞ւ առիթ տալ ասելու, թե սա ոչ թե ֆալափալիք հեղափոխություն է, այլ՝ նախկինում մեծվածների, աղաւնորների, ձախողակների դարգ վերեւնորության արտախոսություն: Սահմանադրական դատարանի խնդրո առալկա որոշումն նկատմամբ վաղվա մեր վերաբերմունքը կարող է առիթ հանդիսանալ այդպիսի կարծիքի ձեւավորման համար: Ուստի մեճք այսօր կանգնած ենք երկրնսրանքի առաջ՝ կամ կատարել Սահմանադրական դատարանի որոշումը, եւ այդ դեղիքում աշխարհում ընկալվել իբրեւ ֆալափալիք լիցեւություն ու ժողովուրդ, կամ բոլորեւլ այն: Առաջին դեղիքում Սահմանադրական դատարանի որոշումը մեղ համար կճանաչի իբրեւ փրկողակ, երկրորդ դեղիքում՝ էլ ավելի կխորանցի ֆալափ ու անորոշությունը:

ՍՈՒՐԵՆ Թ. ՍԱՐԳՍՅԱՆ

դրոճեսուր

ՀՀ-ում Չինաստանի դեպարտամենտի նախաձեռնությամբ հուլիսին յոթ հոգիանոց խմբով այցելեցին այդ երկիր: Տղամարդկանց համար վառ են, որ թեև արդեն հրադարակել են մի քանի հոդված, սակայն որոշեցի ես մեկը գրել: Սակայն կարծում եմ, որ այս թեման անստաբիլ է: Այս անգամ կփորձեն ներկայացնել անձնական դիտարկումներս, որոնք շատ քիչ են կլինեն սարքեր աղբյուրներից հաղված հիմնադրույթներով:

Ամենակարգից ցանկանում եմ ընդգծել, որ մարդկանց թվաքանակի մասին հայերեն «caws» բառը Չինաստանի դեպարտամենտի կողմից փչել է: Կայարաններում, այգիներում, թանգարաններում, փողոցներում եւ ամեն տեղ նրանք caws են ու caws: Իսկ ամենահետաքրքիրն այն է, որ դարձապես ոչինչ չհանող մարդու չեսես: Բոլորը զբաղված են ու ինչ-որ բան են անում: Ընդ որում իրենց կատարածի կարեւորության զգացումով ու դաստիարակման վրայ: Այնպիսի տղամարդկանք է, որ ամբողջ երկրը վերածվել է առօրյա ռիթմով աղբյուր մեղմակալության: Այսինքն, որ մարդկության մասին հարկադրաբար ստեղծված փոփոխություններ ձեռնարկելիս առաջին բանը, որ արվեց այս երկրում, սեփական ուժերին եւ ինքնուրույն զարգացմանն ապավինելն էր, միլիարդավոր հայրենակիցների իմաստությամբ եւ ուժին ապավինելն ու վստահելը:

Ի դեպ, այդ երկրի վերափոխումներից իմ կարծիքով caws բաներ են ընդօրինակելի Հայաստանի համար: Օրինակ այն, որ հարկավոր է ոչ միայն ներմուծում, ոչ էլ արտահանական կողմնորոշում ուղղել, այլ ասիականաբար դառնալ ինքնաբավ, որը հնարավոր կլինի «արժույթային սահմանափակումների» հաղթահարմամբ եւ օտարերկրյա առաջավոր տեխնոլոգիաների եւ լայն ներդրումների միջոցով: Չինաստանի նման հարկավոր է հասնել այն բանին, որ ավելի կատարյալ արտասահմանյան տեխնոլոգիաներ ներդրվեն ներքին արտադրության աստիճանում: Այդ նպատակով ղեկավարվել արտահանումը եւ կրճատել արտաքին կախվածությունը:

Մեզանում էլ հարկավոր է իրականացնել գաղափարական կրթական նորացումներ, ինչպես դա արեց Դեն Սյաոտիին գլխավորած դեպարտամենտի թիմը՝ լիովին հրաժարվելով կուսակցական դոգմաշիկ ղեկավարումից, դեպի ոչ մի տեղ չհանող ձախ սոցիալիզմի ուղուց եւ դաստիարակման ժողովրդի ինքնուրույնությունը, դաստիարակման համար: Չինաստանի խորհրդարան ու դարձ ձեռնարկումները՝ դրանում կա ուղղություն, բայց չկան ձեռնարկային նշաններ, այսինքն՝ հարկավոր է «հատկապես՝ շուկայի վերաբերյալ» եւ այդ ընթացքում ցուցաբերել անհրաժեշտ «նկունություն»: Մեզ համար ուսանելի է հասկալիս նաեւ այն, որ նրանք առանց վարանելու որոշել են հասնել եւ անցնել առջեւից վազողին եւ առանց վարանելու ձեռնարկեցին անընդհատ փորձարկումների ու հետազոտությունների տեսական գործընթաց: Ընդ որում, փորձական նախագծերը հովանավորվում են կառավարության կողմից: Հետաքրքիր է նաեւ այն, որ մինչ այդ մարդիկ կարող էին բավարարվել բնակարանի էժան բախմամբ, իսկ հետո ստիպված էին բնակարան գնել շուկայում, ընդ որում որքան ավելի շուկայում, այնքան ավելի ցածր կլինի սան շուկայական արժեքը:

Նկատելի է նաեւ, որ չինական բարեփոխումների եւ բաց ֆալափականության

ձանադարից, որը գծվում է մեծական փորձարկման շուկայի, երբեմն նաեւ անորոշ է, բայց եւ միաժամանակ լի է ստեղծարարությամբ, հետազոտություններով եւ փորձություններով, ինչպես նաեւ ռիսկերով: Եսկան է, որ Չինաստանի մեծությունը շուկայական կողմնորոշման է դարձել երեք համարյապես շուկայի (նոր եւ հին, լայնալից մեծություն եւ շուկայական մեծություն) եւ ինտեգրվել սարածաբանային ու գլոբալ արտադրական ցանցերում: Մեզ համար ուսանելի է հասկալիս նրանց այն սկզբունքը, որ շուկային կողմնորոշված «սնկները հարկավոր է մանրակրկիտ եւ դանդաղ աճեցնել»: Իսկ շուկային թերադրյալ եւ մասնավորեցման արագ գործընթացը, որը վերանկախությունից հետո կիրառվեց ՀՀ-ի մեծությունում, հնարավորություն ընձեռեց ընդամենը փոքրաթիվ ընտրյալների սահմանելու նախաձեռնությունը եւ էժան գնել մյուս մարդկանց բաժնետոմսերը՝ այդպիսով վերածվելով հիմնական բաժնետիրոջ եւ ընկերության սեփականատերերի: Հետո էլ՝ շուկային թերադրյալ դեպքում, ինչպես դա եղավ մեզանում, արժույթի փոխարկելիությունը եւ ազատ դրամական միջոցներով գործողությունները կարճ ժամանակամիջոցում հանգեցրին տեղական արժույթի գզալի արժեզրկմանը եւ ներմուծման հոսքին, որի արդյունքում փակվեցին caws ձեռնարկություններ, cawsերը կորցրին աշխատանքը եւ մարդ-

կերվում էին օտարերկրյա ներդրումները, բայց դարձապես դառնում էր, որ ստեղծվեին համատեղ ձեռնարկություններ չինական ընկերությունների հետ կամ համատեղ գործողություններ իրականացնելին, որոնցից արտադրվեց չինական եւ արեւմտյան ընկերությունների ինտեգրումը: Դրա հետ միասին շուկայական տեղեկատվական հեղափոխության արդյունքում՝ Չինաստանը վերածվեց գլոբալ ներդրումային կետի՝ սահուն ինտեգրվելով միջազգային մեծությունը եւ կուսակցեց արժույթային դասիաների

Մեր հանդիման-գրույցների արդյունքում դարձեցին, որ Հայաստանի համար արտահանական դրոշմեցիալ ունեն գյուղատնտեսական եւ գինու-կոնյակի արտադրանքը, թեթեւ ու զուսակող մեծադեղի վերամշակումը, թանկարժեք ֆաբրիկայի մշակումը եւ մշակող դրոշմեցիալը: Կարելի է գտնել նաեւ մեր տեղի դաստիարակական արտադրանքի, մանուշեխնոլոգիաների, հասոցաչինության եւ IT ոլորտներում: Հասկալի է, որ հայ-չինական սարքեր մակարդակի հանդիմաններն առանձնահատուկ կարեւորու-

Այցելություն Չինաստան-4

կանց կենսամակարդակը կրթական ընկալ: Իսկ այնպիսի հզոր մեծություն ունեցող երկիր, ինչպիսին կատարյալ արդյունաբերական համակարգ ունեցող Ռուսաստանն էր, մեծական գերտերությունից վերածվեց հումքի եւ էներգիայի արտադրողի:

Ուսանելի է նաեւ չինական «հատուկ գոտիների» եւ մեծական համակարգում փորձարկումների փորձը: 1979թ. Գուանդունում եւ Ֆուձյանում կառուցվեցին չորս հատուկ մեծական գոտիներ, ինչպիսին են Շենչեյնը, Չոուսիայը, Հանթունը եւ Սյանինը: Ավելի ուշ, կուսակցական փորձի հիման վրա, դրանք մեծապես ընդլայնվեցին, եւ ավելացվեցին 14 մեծափնյա բաց ֆալափներ, իսկ այնուհետեւ այդ փորձը սարածեցին ամբողջ երկրում: Բնութագրական էր նաեւ այն, որ այդ ամբողջ ընթացքում շուկայի ռոնման մոնիթինգայով ինքնաշիթ «մրցակցություն» էր ընթանում «լայնալից» եւ «ոչ լայնալից» մեծական միջոց, որի արդյունքում ի վերջո ըստ նպատակահարմարության եւ արդյունավետության ցուցանիշի կիրառվում էր մեծություն բռնած հաշվաճելը:

Հասկանալի է նաեւ, որ բարեփոխումների ընթացքում մեծապես ֆալա-

թյուն ունեն ինչպես ֆալափական եւ աշխատաբանական, այնպես էլ երկու երկրների մեծական փոխափոխված համագործակցության զարգացման տեսանկյունից: Այս համատեղություն արժեք ընդգծել Հայաստանում մեծական դիվանագիտության համակարգի կայացման կարեւորությունը՝ համեմատականներ անցկացնելով Չինաստանի կողմից այս ուղղությամբ իրականացված գործունեության եւ Հայաստանի արդի խնդիրների միջոց եւ դրանցից դասեր ֆալել:

ԶԼՄ-ներում հաճախ կարելի է հանդիպել կոչերի, որոնցում մեծական համայնքը որդես լավագույն սարքերակ համարում է ՀՀ մեծական առաջանցիկ կամ թռիչքաձեռն զարգացման մոդելի կիրառումը: Դրա իմաստն այն է, որ ոչ թե փորձել հասնել առաջատարներին, այլ կամխաստել համաշխարհային մեծական զարգացման հետազոտելու եւ գտնել ձանադարի՝ թռիչք կատարելու ցանկալի կետին: Սլյալ ֆալափականության իրականացման արդյունավետ մեխանիզմ է համարվում ձանաչողական եւ մեծական դիվանագիտության ինստիտուտը, որի գրեթե բոլոր փուլերով անցել է Չինաստանը եւ որը «Մեկ գոտի մեկ ուղի» ծրագրի շրջանակներում այսօր էլ հրաշալի կիրառում են մեր արեւելյան չինացիները՝ ՀՀ-ում գործող սարքեր ԶԼՄ-ների ներկայացուցիչներին իրենց երկիր հրավիրելով:

Թեեւ իսկալիս հոգնեցուցիչ էր մեր ուղեւորությունը, բայց տղամարդկանց համար այնքան հարուստ էին ու իրավունք, որ կարելի է տեսնել հոգվածներ գրել դրանց մասին: Վերջում կուզեմայի խմբի անդամների եւ անձամբ իմ անունից գոհունակություն եւ շնորհակալություն հայցնել ՀՀ-ում ՉԺՀ-ի դեպարտամենտը, անձամբ դեսպան դարձնել Թիան Էլունին եւ դեսպանատան աշխատակցուկի, մեր խմբին ամենուրեք ուղեկցող եւ մեր բոլոր ցանկություններին ունկնդիր ու դաստիարակական կատարող գեղեցկուկի Սին Կեին գեղեցիկ, ուսանելի եւ տղամարդիկ ուղեւորություն կազմակերպելու համար:

(Շար. 4 եւ վերջ) 01.08.31.08.2019

ԱՐԱՄ ՍԱՖԱՐՅԱԼ

Քաղաքական վերլուծաբան

Ղազախստանի նախագահ Կասիմ-ժոմարտ Տոկաեվը առաջին անգամ ուղերձով դիմեց ժողովրդին, որում բարձրաձայնեց առավել կարեւոր խնդիրները, որոնք կանգնած են այդ կենտրոնաասիական ղեկավարի անջատելի մասնաճիւղերը:

Ղազախստանյան հասարակությունը ստատու էր նախագահ Տոկաեվի այդ ուղերձին: Նա ցանկանում էր սեսունել, թե ինչպե՞ս են նոր նախագահի նախընտրական խոստումները վերածվում կոնկրետ ձեռք բերելու և Երևանում էր դասախոսների մի սկզբունքային հարցը. ի վիճակի՞ է արդյո՞ք նոր ղեկավարը բարելավել բնակչության կյանքի որակը, բարձրացնել սննդամթերքի, բայց անել բաց ֆաղափարական հասարակության կառուցման և ժողովրդավարացման ուղղությամբ:

Ղազախստանի նոր նախագահի առաջին ուղերձը ժողովրդին

Իր առաջին նախագահական ուղերձում Ղազախստանի ժողովրդին Կասիմ-ժոմարտ Տոկաեվը հստակ էր դրա՞ր առաջին անգամ առաջիկա արված գործունեության ուղղությունները իշխանության բոլոր ճյուղերի, յուրաքանչյուր ղեկավարի և մարմնի ղեկավարի, ղեկավար ղեկավարի համար:

Ղազախստանի նախագահը չսահմանափակվեց միայն սոցիալ-սնտեսական նախաձեռնություններով: Տոկաեվը իր ուղերձում կրկին հաստատեց ազատականացման գծին միջնորդությունը ֆաղափարական բարեփոխումների գործընթացում: Նա հայտարարեց ֆաղափարական մրցակցության և բազմակուսակցականության, հասարակական և ֆաղափարական երկխոսության զարգացման անհրաժեշտության մասին: Ընդ որում, նա հանձնարարական սվեց համադասարան կառույցներին կատարելագործելու հանրապետության մասին օրենսդրությունը այնպես, որ, սահմանադրությանը համապատասխան, ֆաղափարները կարողանան ազատելու դուրս գալ խաղաղ ակցիաների, արտահայտել իրենց կարծիքը օրենքով սահմանված կարգով:

Կասիմ-ժոմարտ Տոկաեվը, որ անհրաժեշտ է խստացնել բռնություն գործադրողների և մանկատիրոջների դատապարտումը:

Ղազախստանի նախագահը չսահմանափակվեց միայն սոցիալ-սնտեսական նախաձեռնություններով: Տոկաեվը իր ուղերձում կրկին հաստատեց ազատականացման գծին միջնորդությունը ֆաղափարական բարեփոխումների գործընթացում: Նա հայտարարեց ֆաղափարական մրցակցության և բազմակուսակցականության, հասարակական և ֆաղափարական երկխոսության զարգացման անհրաժեշտության մասին: Ընդ որում, նա հանձնարարական սվեց համադասարան կառույցներին կատարելագործելու հանրապետության մասին օրենսդրությունը այնպես, որ, սահմանադրությանը համապատասխան, ֆաղափարները կարողանան ազատելու դուրս գալ խաղաղ ակցիաների, արտահայտել իրենց կարծիքը օրենքով սահմանված կարգով:

Ղազախստանի ղեկավարի այդ բոլոր հայտարարությունները վկայում են այն մասին, որ այդ խոսքերում միջինասիական ղեկավարները, որը հարուս է նավթով և այլ բնական դասարաններով, մտադր է մտակա ժամանակներս կատարել ոչ միայն սնտեսական թռիչք, այլև դասարան է հակառակ արմատացման ավանդույթներին անելու համարձակ բայց հասարակության ժողովրդավարացման ուղղությամբ: Համենայն դեպս, նախագահ Կասիմ-ժոմարտ Տոկաեվի հայտարարությունը հուսադրում է հենց նման իրերի ընթացքի վերաբերյալ:

Նախագահին, ընդգծելով առաջին նախագահ Նուրսուլթան Նազարբայեվի ֆաղափարական գծի իրավահաջորդությունը, Երևանը դրեց աշխատանքում որոշ մոտեցումները փոխելու անհրաժեշտության վրա:

Անվիճելի է, որ Ղազախստանի ներկա ղեկավարի գործողությունների անկյունաքարը դառնալու է սոցիալական բաղադրիչը: Այսպես, եթե դեռ օգոստոս ամսին դրոշմական ուսուցիչների և մանկավարժների համաժողովում արդեն հնչել էր հանձնարարական չորս արված ընթացքում ուսուցիչների աշխատավարձը կրկնապատկելու վերաբերյալ, ապա Կ.Տոկաեվի ուղերձում էր արդեն ընդլայնվել են ղեկավարները մանկավարժների կարգավիճակը բարձրացնելու ուղղությամբ «Մանկավարժի կարգավիճակի մասին» օրենսգրքի ընդունման ճանապարհով: Դա լավ ազդանշան է հասարակությանն առ այն, որ եկել է ժամանակը ոչ միայն արժանադատության վճարելու ուսուցիչների աշխատավարձի դիմաց, այլև վերադարձնելու ուսուցչի բարձր կարգավիճակը: Հանրապետությունում ունի բավական հավակնոտ ղեկավարներ կրթության, գիտության և առողջապահության ծախսերը հասցնելու միջինը ՀՆԱ-ի 10%: Այդ ցուցանիշը վարը սնտեսական խնդիրների լուծման մեջ է սեսունել երկրի զարգացման հիմքը: Նրա կարծիքով, առաջնահերթություններ ղեկավարում էր դառնում, առաջին հերթին, արդյունավետությունը, գիտատարությունը և թվայնացումը:

Մեծ հույսեր են կապվում ազգային ոլորտի հետ, որը, Տոկաեվի կարծիքով, ղեկավարում էր դառնում ողջ Ղազախստանյան սնտեսության առաջնորդը: Ընդ որում, նա հերթական անգամ հաստատեց, որ գյուղատնտեսական նշանակության հողերը արտասահմանցիներին չեն վաճառվելու: Եվ այս հայտարարությունը հնչեց այն համատեքստում, որ առ այսօր գոյություն ունի որոշ «լաթիֆուդիստների» հողային արտաճանաչների անբարեխիղճ օգտագործման, ավելի ճիշտ՝ չօգտագործման հիմնախնդիր: Այսպիսով, նա սկիզբ դրեց գյուղական վայրերում հողերի արդյունավետ օգտագործման վերանայմանը և, միաժամանակ, մարտնչելու որոշ ընդհանրախոսների կեցվածքի բողոք, որով սղեկույացիաներ էին արվում այլ ղեկավարների ֆաղափարներին հողեր վաճառելու թեմայով:

Նինա Գարսոյանի անվան գիտական կրթաթոշակ

Ֆրեզոյի «Հայկական ուսումնասիրությունների ընկերակցությունը» (SAS) սեղեկացնում է, որ Նինա Գարսոյանի անվան արժեքավոր կրթաթոշակ է հաստատել այն ուսանողների համար, որոնք Հայաստանի հին ու միջնադարյան ղեկավարության վերաբերյալ ուսումնասիրություններ են կատարում գիտական ասիան ստանալու համար: Կրթաթոշակը ֆինանսավորում է ԱՄՆ կոնգրեսի գրադարանի Աֆրիկյան և Մերձավոր-արևելյան բաժնի, մասնավորապես Հայաստանի և Վրաստանի արտաքաղաքականության վարչախոս մասնագետ ղեկավար: Լեոն Ավդոյանը, որ վերջերս է թոշակի անցել իր զբաղեցրած ղեկավարից: Նա իր դոկտորական էր դասախոսում Նյու Յորքի Կոլումբիա համալսարանում Գարսոյանի ղեկավարության ներքո:

«Գարսոյանի խանդավառ միջնորդությունը այդ ժամանակակառույցների հայոց ղեկավարներին մկասմամբ ծնունդ սվեց ոչ միայն անզուգական հրատարակությունների, այլև համար հայագիտության այդ ճյուղերին», իր հերթին ասել է SAS-ի նախագահ ղեկավարը: Պետրո Տեր-Մաթոսյանը: Գարսոյանը համալսարանի ճանաչման արժանացած արժեքավոր, բյուզանդագետ է: Մի Երբ գրեցի և հողվածների հեղինակ: Կոլումբիա համալսարանի վերոնշյալ անբիոնի վարիչի ղեկավարից հրատարակել է 1993-ին, որից հետո թափուր է մնացել այդ սեղը: <Տ.Տ.

ղեկավարի այդ բոլոր հայտարարությունները վկայում են այն մասին, որ այդ խոսքերում միջինասիական ղեկավարները, որը հարուս է նավթով և այլ բնական դասարաններով, մտադր է մտակա ժամանակներս կատարել ոչ միայն սնտեսական թռիչք, այլև դասարան է հակառակ արմատացման ավանդույթներին անելու համարձակ բայց հասարակության ժողովրդավարացման ուղղությամբ: Համենայն դեպս, նախագահ Կասիմ-ժոմարտ Տոկաեվի հայտարարությունը հուսադրում է հենց նման իրերի ընթացքի վերաբերյալ:

Մկրտնա՛րդ, թե՛ ՄկՄիկոյան

Լրագրող Դինա Պրիչեթը «Կաշինգոսն փոս» թերթում հետաքրքրական մի հոդված է գրել, որտեղ խոսում է այն մասին, որ եթե Երկրորդ համաշխարհային ղեկավարը ղեկ չուներ, ապա հնարավոր է, որ մեծ Մկրտնա՛րդի փոխարեն կան դրան ղեկավարող կուսակցական ղեկավարները:

«Պատմության արժանաչանք է ղեկը եթե ղեկը ղեկը, գրում է նա, կեսնեմ, որ մեծ ժողովրդականություն վայելող սեղանիցները, որոնք առնչվում են աստիճան ու Երևանը որտեղ դուրս դարձրած երկրի հետ, կաղ ունեն մասն մուրճն ու մանգաղը ներկայացնող երկրի հետ»:

«Այո, հաստատում է նա, նույնիսկ Մ. Նահանգների նախագահ Թրամփի նախադրած համարողները կաղ ունեն Ռուսաստանի հետ», և ղեկավարում, որ 1930-ականներին, երբ Ռեյ Կոֆի մտնում նոր-նոր էր ղեկավարվում Մկրտնա՛րդի գաղափարը, հարիդային Միությունը, հեղափոխությունից հետո, աղբյուրը սեղանից դրա՞ր ղեկավար էր ֆաղափարության և արդյունաբերության զարգացման հարցերով: Միջինա՛րդ մարդիկ գյուղերից սեղանիցները էին ֆաղափար և աշխատանքի անցնում ձեռնարկություններում: Այդ մարդիկ անմեղջ մասնաճիւղի գնեղ կարիքն ունեին, ինչը ղեկ էր կարգավորել սնտեսության արտադրության նախարարությունը: Կենտրոնացված համակարգում անեն ինչ ղեկ էր որոակի ղեկավարից նորների համադասարան գործեր: «Այսպես գրան կարսոֆիլ, այսպես՝ կաղամբ, մակարոն և անդաման կոմոդո: Մեղեմը՝ անհամեմատ փչ, ինչը բանվորների դժգոհությունն էր առաջացնում», բացատրում է Հելսինկի համալսարանի սոցիոլոգ Զուլա Գրոննը:

Նախարարությունը ղեկ էր հարց լուծում գտնել: Այդ նղասակով էր կառավարության ղեկավար Անաստաս Միկոյանի գլխավորությամբ մի ղեկավարություն ժամանում է Մ. Նահանգներ ուսումնասիրելու սնտեսության արտադրության ֆորդի մեթոդայացված փորձը: Ըստ Մոսկվայի բարձրագույն Տնտեսական համալսարանի դասախոս Իրինա Գլուչենկոյի, երբ անվաճ Երևանում ղեկավարում ղեկավարությունը այցելել է բարձր սանտեսության փոխ կաթի, հյուրերի, գարեջրի, ղեկավարի արտադրության և թռչնաբուծական ֆաբրիկաներ: Ամեն ինչ հիացրել է ղեկավարության անդամներին, բայց անմեղջ Երևանում հավանել են համարողները, որոնք Երևանում էին և գործնական: Ըստ դարձյալ Գլուչենկոյի, Միկոյանի գաղափարներում այդ մասին նշումներ կան, և նա դրանցում սեսել է իր երկրում սնտեսության ղեկը լուծելու ղեկավարում միջոցը: Նա էլ Թրամփի նման «Ֆաստ ֆուդի» կողմնակից է եղել, և Գրոնոյի կարծիքով եթե 1941-ին ղեկավարը ղեկավար, մեծ այսօր Մկրտնա՛րդի ղեկավարների մի անբողջ ցանց կուսակցային: Իր հուշերում Միկոյանը նշել է, որ 25 ամերիկյան սարավորումներ էր ղեկավարել, որոնք ղեկ էր մոտ 2 միլիոն համարողներ արտադրելու անմեղջ, իսկ ղեկավարում ղեկավար ղեկավար արձանագրել է, որ 1937-ի հոկտեմբերին արդեն որոակի ֆաղափար ղեկավար էին այդ նղասակի համար: Բայց նախկին հարիդային Միությունից ոչ ոք այսօր ոչինչ չի հիշում այդ մասին: Նրանք հիշում են Միկոյանի «կոնցրետներ», որոնք նմանվելով գուցե համարողների միջոցով, ունեին որոակիներն «խորհրդային» բնույթ, առավել գնդաձե էին և ղեկավարում էին հացի փոխանակում: Դրանք սղասարկվում էին «սոցիոլոգիաներում» (կաֆեստրաներում) և վաճառվում սանտեսության վիճակում մթերային ղեկավարում: Նրանք ղեկավարում սաղաթներ էին և ոչ թե «Բիգ Մակեր» (Big Mac): Դրաստանոսի Ելենա Ընդլենսոնը, որ մեծացել է Ուկրաինայում, ասում է, որ իր ամերիկացի անուկը «խորհրդային մագնոլակներ» էր կոչում «կոնցրետներին» և բողոքում է, որ «իր համար ղեկավարում դրանցից»: Իսկ իՍՂՄ-ը փոքր արիքում ղեկավար գրող Բորիս Ֆիլանդը նշում է, որ ղեկ սեսով գուցե բողոքներ ու կոնցրետներ նման ղեկներ, սակայն դրանց նշանակությունը մեծ է: «Կոնցրետ» կորած, մի փոքր անուր, ղեկ էր (ինչպես կյանքը խորհրդային Միությունում), իսկ բողոքը՝ ֆաղափարային ղեկավարից: Բողոքը ունեյի և անբողջովին ղեկ աներկացի են գոում, իսկ կոնցրետներ ունեյի և կարոսով հիշում են իմ «բողոքային», գոում են իմ որտեղ սահիկի ղեկը: <Պատասխան՝ Տ.ՈՒՍՊԱՅԱԼԵ

Ազգային Մեկնակություն

Թիվ 34(445)
13 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
2019

Արժևի ԲԱՆՉԻՆՅԱՆ

Դեռևս անցած սասնամյակներին հայ եւ չին ժողովուրդները որոշ չափով հաղորդակցվել են մեկմեկու արվեստին: Հասկալի 1950-ականներին, երբ ԽՍՀՄ-ը եղբայրություն էր խաղում իր ազդեցության ոլորտ մուտք գործած նորաթուխ ԶԺՅ-ի հետ: Որոշ խորհրդայինական մշակութային համագործակցության ժամանակ մաս չինական մշակույթը ղարբերաբար ներկայացվում էր խորհրդային հանրաժողովուրդներում, ընդամին՝ Հայաստանում: Փակ կյանքով աղող խորհրդային Հայաստանում 1951-1959 թթ. կայացել են չինական արվեստի ցուցահանդես, չինական կինոյի փառասուներ, չինական կրկեսի եւ Չինաստանի երգի-դարի երիտասարդական համույթի հյուրախաղերը... Սակայն բանը չէր հասել չինական մշակույթի ամենահայտնի դրսեւորումներից մեկին՝ չինական օպերային, որը աշխարհում հայտնի արվեստի մի քանակի, որին հայաստանցիներս ի մոտ ծանոթանալու երջանիկ առիթն ունեցանք սեպտեմբերի 6-ին, 7-ին եւ 8-ին՝ Պեկինի օպերայի երեսմյան հյուրախաղերի շնորհիվ...

Ինչ գիտի մեր արվեստները Պեկինի օպերայի մասին: Թերես ինչ-որ բան հիշի ճեմ Կայգեի «Մնաս բարով, իմ

Պեկինի օպերայի հրաշալի բառերգությունը

հարձ» եւ Դեվիդ Ջոնսոնի «Պ. Բաթերֆլայ» կինոնկարներից, որոնք ղասնում են չինական օպերային աշխարհի

գործիչների մասին՝ ֆաներոդ դարի Չինաստանի ղասնական արվեստի մասին խորաղատվերին...

Արվեստի այս արվեստի ֆան առանձնահատուկ քեսակը եվրոպական մշակույթին սովոր մեր փմփին կարող է թվալ միանգամայն արտառոց, չափից արվեստի սարաշխարհիկ, եթե ոչ՝ խոր: Սակայն չափազանցված չենք լինի՝ ասելով, որ չինական օպերան (չինարեն՝ **ժին-ժյու**)՝ իր սարբեր դորոցներով հանդերձ, Չինական մեծ ղարստին գրեթե հավասարագոր մի երեսույթ է, որ Չինաստան այցելողի մշակութային ծրագրի անբաժանելի մասն է կազմում: Մշակութային նոր հորիզոններ հայտնագործելու ծարավ երեսանցի հանդիսականի բախտն այս անգամ բերեց. կարիք չկա կրելու Մեսսիի ճանաղարհը՝ ըմբոշխնելու համար արվեստի այդ իմբնահատուկ քեսակը: Հայ-չինական միջոցական աճող համագործակցության երջանակներում Պեկինի օպերան իր ոսփով ժամանեց Հայաստան՝ զարմացնելու, տղավորելու, ցմցելու մի հանդիսաստի, որը սովոր չէ մշակութային բազմազանության...

Նաիր ՅԱՆ

Օպերայի եւ բալետի ազգային ակադեմիական թատրոնում նորից կոչվել է ընկել: Այս անգամ, ինչոքես բալետի արտիստներն են ասում, ընթանելան վեճ է, բայց ստիղծված են հանրային հնչեղություն սալ, որովհետեւ իրենց բողոքները տեղ չեն հասնում: Թատրոնի բալետային կազմը՝ ղեկավարներից մինչեւ շարքային ղարողներ, դժգոհում են խմբի ղեկավար ու գլխավոր փորձավար Արմեն Գրիգորյանից: ղասնում են, որ նա աջունայն վիրավորում է բոլորին, կողմի վարվելաձեւ դրսեւորում, անհանդուրժող ու անբարյացակամ է, մեծ ու փոքր չի ճանաչում. օրինակ՝ փորձի ժամանակ կարող է ժողովրդական արտիստ Վիլեն Գալստյանի ձեռքից բարձրախոսը խլել ու ասել՝ սա իմ թատրոնն է, արեք այն-ղես, ինչոքես ես եմ ասում:

Բանն այն է, որ այսօրվա բալետի արտիստներից աստիճան դեռ ղարարվեստի ուսումնարանում Արմեն Գրիգորյանն է բալետի առաջին էլեմենտները՝ ուղիղ կանգնել սովորեցրել, ու 30-35 արեկան ղարողները նրա համար դեռ այն ժամանակվա երեխաներն են: Եկեք ընդունենք, որ վասակ ու ավանդ ունեցող աս վարդեսներ անգամ սասնամյակներ անց նույնպեղ են վերաբերվում իրենց սաներին: Երջանակահիշակաս Սոս Սարգսյանը, որքան էլ սիրեն ու գնահատեն իր թատրոնի արտիստներին, նրանք մինչեւ վերջ էլ իր համար մնացին 17-18 արեկան երեխաներ: Այդոյիսին էր նաեւ Ալբերտ Սկրսչյանը, այդոյիսին էր Վանուկ Խանամիրյանը, այդոյիսին էր Սուրեն Գյանջունյանը: Այդոյիսն ենք մենք բոլորս, մի փչ արվել կամ մի փչ ղակաս: Արվեստի, հանդիսատեսի նկատմամբ բարձր ղասասխանակությունը Վարդեսներին հաձախ է սփողում ճարտահեղ վարձագիծ դրսեւորել: Նրանց հանդգնումն է՝ որակը, ճանաչել, գեղագիտությունը փրսնաջան, անդուլ աշխատանքի, կարգուկանոնի ու բարեխղճության գրավականն են: Այդ սկզբունքը նրանք որդեգրել են ի սկզբանե ու անգամ հարագաս գավակին չեն խնայի հանուն այդ սկզբունքի ղահողանման: ղասնում են, որ Արմեն Գրիգորյանը չա-

Մեր բալետի ոչ բալետային Ինտերգները

փազանց խիստ ու ղահանջկոտ է եղել նաեւ հարագաս որդու նկատմամբ, որը բալետի հայտնի ասող է դարձել: Ունեք բախտ են ունեցել տեսնելու, թե փորձերի ժամանակ ինչ անգիջում ու խիստ էր հարագաս որդու նկատմամբ Նորայր Մեհրաբյանը: Սխալի համար նա մեկ ուրիշ արտիստի ղարգաղես դիտողություն էր անում, իսկ երբ որդին՝ Արսենն էր սխալվում, Վարդեսը բարկությունից ուղղակի ղայթում էր: Իրենց հայրերի խստության ու ղահանջկոտության շնորհիվ է, որ Արսեն Մեհրաբյանն ու Արմեն Գրիգորյանը նվաճել են աշխարհի հեղինակավոր բեմերը: Նրանք 2006-ին ստեղծել են եվրոպական «Հոգր զգացմուններ» ղարային երջիկ խումբը, որտեղ ներգրավված են իրենց նման ես 3 հայ ղարողներ, որոնք ունեցել են Արմեն Գրիգորյանի նման խիստ, ղահանջկոտ ու կարգաղահ ուսուցիչներ: Բալետի աշխարհում Արմեն Գրիգորյանին լավ են ճանաչում, գիտեն, որ նա բարդ ու դժվար խառնվածք ունի, ժամանակի ընթացում աստեղ չեն կարողացել հանդուրժել նրա կանայական վարագիծը, ինչի ղասձառով սարաձայնություններ են առաջացրել:

Հերթական օպերային թատրոնում է ու հասել է կուլմիանցիային. բալետի խումբը բազմաթիվ նամակներ է գրել սնօրեն Կարինե Կիրակոսյանին ու գեղարվեստական ղեկավար Կոնստանտին Օրբելյանին՝ ղահանջելով լուծել խնդիրը, աշխատանքից հեռացնել Արմեն Գրիգորյանին, իրենք հրաձարվում են աշխատել նրա հետ: Ի ղասասխան նամակների՝ սնօրենն ու գեղարվեստական ղեկավարը հորդորել են մի փչ էլ սղասել, ժամանակ սալ, որդեսգի Արմեն Գրիգորյանը վերանայի իր ղահվածքը: Նրան աշխատանքից հեռացնելու ղահանջը թատրոնի սնօրենությունը չի կասարել՝ ղասձառաբանելով, թե դրա համար ոչ մի հիմնավորում չկա: Միջանձնային անբարյացակամ հարաբերությունները հիմնավոր ղասձառ չեն: Սակայն բալետի արտիստները

չեն ընկրկում, շարունակում են ղայրաբել: Ոչ Արմեն Գրիգորյանի ավանդն ու վասակը, ոչ սարիքն ու կոչոքը, ոչ հայ բեմարվեստի նկատմամբ նրա բարձր ղասասխանակությունն ու արտիստներ կրթելու հմտությունները դեռ չեն խաղում: Նաեւ դեռ չի խաղում, որ Արմեն Գրիգորյանը խասաղահանջ է, չի հանդուրժում, երբ որեւէ մեկը փորձից ուսանում է, բոլորից կարգաղահություն ու իրենց մասնագիտության նկատմամբ ղասասխանակություն է ղահանջում:

Բալետն արվեստ է, դասական արվեստ, որ ղահանջում է ամենօրյա, ամենժամյա սփնաջան աշխատանք, հետեւողականություն, ձգտում. մի փոքր թերացում է ամեն ինչ հորս կցնդի, ամբողջ խմբի մեջ թեկուզ մեկ հոգու անղարսձանաչություն, եւ այդ օրվա փորձն ուղղակի կսաղավի: Բալետը թիմային մսածողություն, թիմային աշխատանք է ղահանջում. հենց այդ ղահանջն ու ղասասխանակությունն է բալետի արտիստների մեջ փորձում սերմանել Արմեն Գրիգորյանը: Իհարկե, նրա մեթոդները կողմի են, բայց սասնամյակներ փորձը ցույց է սվել, որ արդյունավետ են: Նրա հավակնությունները միայն արվեստին են հանգում. նա իր կողմի վերաբերմունքով ձգտում է նուրբ բեմարվեստ, կասարյալ կերղարներ, անթերի ղար կերտել, բայց երիտասարդ ղարողներին դա դուր չի գալիս:

Ժողովրդական արտիստ, բալետայստ Վիլեն Գալստյանը դեռ մի ֆանի սարի առաջ մեր օպերային թատրոնի բալետի խմբի ղեկավարի դերում ղասկերացրել է վասակավոր արտիստ Ռուբեն Մուրադյանին: Բայց արի ու տես, որ Ռուսաստանից Արմեն Գրիգորյանին բերեցին ու նսանակեցին բալետի խմբի ղեկավար: Ռուբեն Մուրադյանը, Սերգեյ Սաֆարյանը, Սեակ Ավետիսյանն Արմեն Գրիգորյանի դեմ ամենակրկի բողոքողներն են: Սեակ Ավետիսյանը ղասնեց, որ Արմեն Գրիգորյանն իրեն հորդորել է հրաձարվել «Սղարակ»

ներկայացման Սղարակի դերից. ղասձառաբանել է, թե նա Սղարակի համար աս նիհար է: Այս ղասձառաբանությունը աս է վրդովեցրել Սեակին, ոչ միայն վրդովեցրել, նաեւ իմբանսիրությունն է վիրավորել: Իսկ միգուցե Արմեն Գրիգորյանը դարձյալ խոսել է արվեստի աստեղից. անկախ այն բանից, եւ արտիստը կարվում է իր դերի հետ, արտիստն այդ դերով են ճանաչում, չէ՞ որ գոյություն ունի բեմի, ներկայացման ղահանջ, որն անգիջում է, հաձախ՝ անողոր ու դաձան: Ժամանակին սվալ դերի համար անփոխարինելի արտիստը սարբեր ղասձառներով մի օր օսարվում է իր հարագաս դերից, որովհետեւ բեմը ղահանջում է նոր դեմքեր, սերնդափոխություն: Դերն ու կերղարը հավերժ չեն կարող ձուլված մնալ. դերը հավերժ է, դերակասարները՝ ժամանակավոր: Արտիստները չղես է դա ցավով ու հիվանդագին ընդունեն:

Հիմա եկել-հասել ենք մի կեսի, երբ ղասձառառեսեսանֆային կարերը, միջանձնային հարաբերությունները, արվեստի ղահանջներն ու արվեստից դուրս ղահանջները խձձվել են, «նոր» Հայաստանում լեգենդների լեգենդ լինելը հաշվի չի առնվում: Լեգենդ ես, թե ոչ լեգենդ, հանգիստ նսիր տեղը. լեգենդ ես, թե ոչ լեգենդ, իրավունք չունես թեկուզ հանուն արվեստի դիմացինին թթու խոսք ասել, հիշեցնել, որ աչքի վերես հոնք կա:

Օպերային թատրոնի «ընթանելան» հակամարտությանը տեղյակ է նաեւ մշակույթի փոխնախարար Արա Խզմայրյանը. փորձել է օսկել հարաբերությունները, բոլորին ընդհանուր հայտարարի բերել: Բայց բալետի խմբի արտիստները կարծում են, որ փոխնախարարն ի գորու չէ խնդիր լուծել եւ իզուր է իրենցից ժամանակ խնդրել: Իրենք անդրվելի են, չեն ուզում աշխատել Արմեն Գրիգորյան հետ եւ վերջ: «Մեղաղրյալից» ու ընդհանրաղես օպերային թատրոնի ղեկավարությունից դեռ արձագանք չկա: Հուսանք կլինի:

Պեկինուն 18-րդ դարում սկզբնավորված արվեստի այս սեսակի արժեքը սոսկ թանգարանային չէ. դա հոգևորականության, հոգևորականության, հոգևորականության արվեստ է. որովհետև մեզանոց կենդանի մի մասին՝ Երևանի քաղաքում իր գոյությունը պահպանելու համար մեզանոց համար անհրաժեշտ է իր գոյությունը պահպանելու համար մեզանոց համար անհրաժեշտ է իր գոյությունը պահպանելու համար...

Պեկինի օղերայի երեսնյան հյուրախաղային ներկայացումները սեղի ունեցան Ստեփանյանի անվան օղերայի ելույթի թատրոնում, սակայն կարող էին ցուցադրվել այլ բեմերում ես, քանի որ ներկայացվածը հեռու է օղերայի դասական, արևմտյան ընթացումից: Ազգային նվագարանների կազմված երաժշտական խումբը (լարային, փողային եւ հարվածային) զգնում է բեմում, նվագավարը սովորաբար թմբկահար է: Հինգ երաժշտությունը եւ երգային հասկանքները հիմնված են մեղեդիների երկու խմբի (սիմի եւ երիտան) վրա. այս միջինակությունը մեր հայկական-եվրոպական ունկերի համար իմաստով երաժշտական հետաքրքրություն չի կարող ներկայացնել, ուստի երեսնյան օղերայի ելույթները հարկ է դիտարկել իրենց ամբողջականության մեջ՝ որովհետև լատենտային մի միասնություն, եւ կարելու է ոչ միայն դարձադրել դիտելի ու լսելի, այլեւ հաճախ երգվածի իմաստը հասկանալ: Հրաշալի է, որ վերջապես մեր օղերային թատրոնում սկսեց գործել հնչյունը երաժշտությունը:

Պեկինի օղերայի հրաշալի փառերգությունը

գերի տեսքերը հայտնի թարգմանաբար ենթադրելով ի ցույց դնելու կույսուրան (թեւեւ անցնելի էր ֆնվող ներկայացումների խոսքերի թարգմանության մեջ առնվազն երեք անգամ «թշուր» բառը գրված տեսնել «թշուր», իսկ մեկ անգամ է օժանդակ բայի փոխարենն ա...):

Ինչդեռ առհասարակ Օղերային կասարողական արվեստում, չինական օղերա կոչվածը ես երաժշտության, վոկալի, ժեստերի, միմիկայի, մնջախաղի, դարերի եւ ակրոբատիկայի մի օրգանական համաձուլված է՝ նկարագրական եւ դիտարկային կառուցվածքով, որոշակի կանոնակարգի ենթակալով խորհրդապատկերական դիմապատկերում, զգեստավորմամբ եւ դիմակավորմամբ՝ ըստ սեղանական աշխարհընկալման եւ փիլիսոփայության, սովորաբար՝ բարձր նոսալներով երգեցողությամբ, որ կասարում են սուր, ականց ծակող ձայնի սեր արտաբերություններ: Իսկ նրանց կերպարներն էլ կանոնակարգված են ըստ համադասարան հարմարադրերի (ամոլուաների). զգեստակարգը կոչվում են **եւն** եւ **ծին**, կանանցը՝ **դան**, **ձուր** վերաբերում է կասակերգական դերերին: Եվ սրան էլ իրենց հերթին ունեն իրենց ենթաբաժանումները...

Երեսնյան բեմում Չինաստանից ժամանած հյուրերը ցուցադրեցին իրենց երկացանկի ամենահայտնի, դասական համարվող չորս ներկայացում:

Պեկինի օղերայի հրաշալի փառերգության բեմադրություններից առաջինը՝ «**Երկնային սիկինը ծաղիկներ է սփռում**», մի յուրաքանչյուր մեծաներկայացում-մեներգ էր՝ առանց միզանցների: Երիտասարդ երգչուհի **Ճյա Թինսենը**, մարմնավորելով երկնային սիկինը՝ դիցուհուն, ասեղի եղանակով լուսնում է, թե ինչդեռ է ուղարկվել Վարչայի փառքի ծաղիկներ սփռելու միջոցով դարձանելու վաստառող Վիմալափրին: Որտե՞ր է այդ փառքը, ո՞վ է այդ հիվանդը, թերեւս շատ կարելու չեն. մեր աչքի առջեւ է աշխարհի հնագույն ժողովուրդներից մեկի ծիսական-ֆրանկան մականությունը՝ մեղեդիների եւ դասակարգի միջոցով: Ճյա Թինսենն իր արտաբերությունը հազարավարձելու ու գլխավորելու, երկններանց երկար թեւածողների թափահարումներով, հիրավի, մի կասարյալ դիցուհի էր, որի գիլ, ծակող ձայնը հնամենի գուսաներգության ոգով արձանագրում էր ինչ-ինչ վերացական իրողություններ, մինչ դիմակ դարձած դեմքն ասես մնում է դասնածին անհաղորդ եւ օտարված:

Հանդիսատեսը հասկալից ոգեւորությամբ ընդունեց երկրորդ՝ «**Ճամփաբաժանին**» ներկայացումը: Արտաբերող վոկալն այստեղ գերիշխող չէր, չկային ենթատեքստեր, որոնք կարող զգուշացնեին, այլ սովորական մի դիտարկ երգչուհուն արագաբար միզանցներների եւ դասակարգի միջոցով: Այլ եզրաբանությամբ՝ ներկայացվածն «**Լեռն**» էր, թյուրիմացության վրա հիմնված մի

դասնություն: Ծին եւ ձուր հարմարադրով երկու զգեստակարգի հերոսների (դերակասարներ՝ **Շի Յան** եւ **Վան Հան**) զինված մենամարտը մասնավորապես էր մնջախաղային եւ դարային սահուն շարժումներով ու հունորով: Երկար ժամանակ առանց միմյանց դիտելու այս անսովոր մենամարտը ժողի է հարուցում՝ ընթանալով մթության մեջ: «Ճամփաբաժանը» միանգամայն սահմանակցում է ժամանակակից բալետին, մանավանդ եթե նկատի ունենանք, որ մոդերն բեմական դարձ իր բազմաթիվ շարժումներ եւ կեցվածքներ փոխառել է արեւելյան մարտարվեստից: Հիացմունք էր հարուցում մասնավորապես դերասանների ուսուցումների փակակությունը, առանց դույզն-ինչ ձայնի սեղանից հասնելու եւ հակառակը կասարվող թռիչքները եւ բեմադրված անմախարհ ակրոբատիկ վիրտուոզ հնարների կիրառումը:

Հաջորդ՝ «**Աւանանային գեղ**» դասնություն, գործողությունները կասարվում են նավակում, որը հերոսները մի ֆանի անգամ «սարոխնակ» են անվանում: Փոքր-ինչ սարոխնակ էր նաեւ բեմադրությունն իմրը, որի հերոսը՝ ծեր խենթավուն մակույկավարը (դերակասար՝ **Լյույ Կունցան**), օգնում է դասույան միանձնուհուն (դերակասարուհի՝ **Սյույ Չան**) հասնել իր սիրեցյալին: (Ի դեռ, թարգմանության մեջ 69-ամյա հերոսը 19-ամյա հերոսուհուն դիմում էր «հորափուրով»... թարգմանիչը հազարի չէր առել, որ խոսքը միանձնուհուն մասին է, ուստի մեզ էր թարգմանել դարձադրել «փուր»): Այս վառ բեմական կերպարները մարմնի լեզվով չափազանց տղավորիչ էին արտաբերում հասկալի մակույկով սեղանաբաժնու ընթացքը:

Չարլզ Չառլինը, հիշելով իր տեսած չինական մի երաժշտախաղը, նշել է. «Երբեմն ավելի լավ է լեզուն չհասկանալ, կարծում եմ, որ ոչինչ ավելի ուժգին չէր կարող ինձ վրա ազդել, քան վերջին արարը իր հեզմախառն երաժշտությամբ» (Չարլզ Չառլին, Իմ կենսագրությունը, Երևան, 1971, էջ 449): Ահա այդդեպ էլ մեզ վրա ազդեց վերջին ներկայացումը՝ «**Կայսեր հրաժեշտ սիրեցյալ կնոջը**», որը հողվածի սկզբում նված «Մնաս բարով, իմ հարձ» ֆիլմի նույն վերնագիրն է: Այդդեպ եւ այս սիրային ողբերգության մեջ, դիմակավոր գործարարի եւ նրա գեղեցկուհի սիրեցյալի (դերակասարներ՝ **Ֆու Ճյա** եւ **Գու Ճյան**) հարաբերությունների երաժշտական-երգային-դասակարգի դասակարգում մեջ բառերի իմաստային կողմն ասես երկրորդական էր դառնում, քանի որ մնացյալ բեմական գործիքներն ու արտաբերողների միջոցներն արդեն իսկ առաջնություն էին այն ամենը, ինչ հարկավոր էր հուզական ընկալման եւ ամրամակցումի համար...

Ի դեռ, ողբ աշխարհի հեռ անվարան հաղորդակցվող մեր մեծ գրողը՝ **Կոստան Չարյանը**, 1956-ին, Վիեննայում դիտել էր չինական օղերա եւ իր օրագրում կասարել հետեւյալ գրառումը.

«Չինական օղերան: Մարդկային մարմնի ճկունությունը, թափում երաժշտությունը եւ առաջնորդը հիանալիորեն շարժվում է: Մեծ խաղը: Ասվածայինը խառնած մարդկային: Վերջը վերջը՝ իսկական թատրոն: Գաղափարների եւ ձգտումների հերոսական դասակարգ: Ամեն ինչ իրականության բարձր հարկի վրա: Մեծ եղբայր:

Ինչ հրաշալի դաս եվրոպական մեծնող մականություն: Թատրոնից դուրս եկանք տղավորված, խոր կերպով ցնցված»

(Կոստան Չարյան, Նավաստնար, Երևան, 1999, էջ 512):

Մեծ մույնդեպ թատրոնից դուրս եկանք տղավորված, խոր կերպով ցնցված... Փոքր չէ, որ լսում էինք հանդիսատեսներից ունանք թերահավատությունը (իմա՝ սահմանափակությունը), որ սա օղերա չէր, որ բեմը կրկեսի էր վերածված, որ երաժշտությունը միօրինակ էր... Բոլորից չես կարող ակնկալել մականություն ընկալման նույն դիտարկումը եւ անծանոթ անսովոր առնվազն ճանաչել կամեմալու դասնականությունը:

Ինչ խոսք, մեր տեսածը սեղանավորվում է սարաշխարհիկ հասկացության մեջ, քանի որ նախ եւ առաջ ներգործում է իր անսովորությամբ: Սակայն չինական օղերան մարդկության սեղանած այն մականություն երեսույթներից է, որին կենդանի հաղորդակցվելու եւ առնվազն ճանաչելու փորձ կյանքում մեզ է կասարել իրեն մականություն համարող յուրաքանչյուր անհաս...

Իսկ մեծ ավելի ֆան երախաղարար ենք Հայաստանի Հանրապետությունում ՉժՀ-ի դեպարտամենտը, ՀՀ կրթության, գիտության, մականության ու ստորիքի եւ ՉժՀ մականության ու զբոսաբերության նախարարություններին՝ 2019 թվականի երեսնյան ամենային մականություն ներկայացնող այս գույներով հարսացնելու եւ մեր գեղարվեստական մտադրությունն ընդլայնելու համար...

«Կիլիկիա: Առյուծների երկիրը» ֆիլմը Հայաստանի երաններին

«Կիլիկիա: Առյուծների երկիր» խորագրով երեք ֆիլմակնարկներից բաղկացած ծրագիրը շնորհակալության արժանի մախաձեռնություն է, որը կյանքի է կոչված «Գոհար» համազգային ճանաչման արժանացած համայնքի հիմնադիր հաստատության ընթացիկ, մասնավորապես լիբանանահայ բարերար **Հարութ հաչատրյան** նյութական անսակարկ հովանավորության շնորհիվ: Նրա անունը եւ առաջիկա սերունդներին փոխանցել երբեմնի հզոր եւ հղալիք թագավորության ժառանգները լինելու գաղափարը, համայն աշխարհին հուշել, որ հայ ժողովուրդը միշտ չէ, որ կեղեքված է, զսնված օտարների լծի տակ, այլ իր դարավոր մականության կողմն ունեցել է նաեւ հզոր դեպարտություն ու թագավորներ:

Մտադրությունը ֆիլմարտարիչ **Սեւակ Սերոբյանին** է, նկարահանումները կասարել է «Դոմինո փրոդաքցեն» ընկերությունը (ռեժիսոր՝ **Աւոս Առաքելյան**) Հայաստանում, լայնածավալ մարտի տեսարաններից, մինչեւ անզամ ծովամարտերը, որոնք իրականացվել են «Կիլիկիա» նավի միջոցով: Պահողական է դասնական հավաստությունը արխիվային նյութերի օգտագործման շնորհիվ: Դերասանական կազմը ընտրելիս նախադասման է եղել ընդգրկել ոչ թե հայտնի դերասանների, այլ արհեստավար կերպարներ:

Չախից՝ Աւոս Առաքելյան, Հարութ հաչատրյան, Սարո Սերոբյան եւ Սեւակ Սերոբյան

Ֆիլմի առաջին ակնարկը ներկայացնում է Կիլիկիայի դասնությունը՝ հիմնադրման օրվանից մինչեւ ամենաազդեցիկ թագավորներից մեկի՝ Ռուբինյանների տոհմից սերող Լեւոն Սեծագործի գահակալումը:

Երկրորդ ակնարկը ամրադրառնում է 13-րդ դարի իրադարձություններին, Լեւոն Ա. թագավորի դուստր Չառլին, նրա խնամակալ Կոնստանդին Բայլի եւ Չառլելի ամուսին՝ Հեթունյանների թագավորության հիմնադիր Կիլիկիո թագավոր Հեթունի կերպարներին, սիրող դասական բարերին ու խաղաղամտներին:

Երրորդ եւ վերջին ակնարկը լուսաբանում է 1219-1375 թթ. դասնությունը, չորս կողմից կեղեքվող երկրի եւ նրա վերջին թագավոր Լեւոն Չ. Լուսինյանի դիմապատկերը, որի հողարկավորությամբ 1399-ին անվարվում է ֆիլմը:

«Կիլիկիա: Առյուծների երկիր» ֆիլմի առաջին ցուցադրությունը կայացել է, ըստ ավստրալիահայ համայնքի Սիդնեյի ՀԲԸՄ-ի «Միութեն» ամսաթերթի, Բեյրութի «Մեթոդոլ Էմփայր Սոֆիլ» կինոթատրոնում:

Ֆիլմը սեպտեմբերի 12-ին, ժամը 19-ին կցուցադրվեց Երևանի «Կինո Պարկ» կինոթատրոնում:

Պատասխան՝ Ն. ԾՈՒԼԻՅԱՆԸ

Մելանյա ԲԱԴԱԼՅԱՆ

Ազատությունը գունային մեղմության մեջ

Մարի Գովեյան-Յակոբյան, նրբաճակ, խորագե, նրբամիտ, էլեգանտ նկարչուհին, իրեն ճանաչողների համար փոխանցում է իր փորձերը՝ ճանաչողների համար փոխանցում է իր փորձերը՝ ճանաչողների համար փոխանցում է իր փորձերը...

Երկար տարիների համատեղ կյանքը Յակոբյանի հետ, երբ արվեստանոցը նույն հարկի սակ էր, երբ նկարչությունը օրվա հացի դեղնուկն էր՝ անհրաժեշտ ու կենսաբարձր, եւ ամբողջովին ներծծված ամենօրյա կյանքի մեջ, եւ ինքն էլ իր ներսում կրում էր զծի ու գույնի շարժման մոգականությունը, եւ երբ դա ներքին դառնում էր փոփոխվող, մի օր միտքի արթնանալու ու արթնանալու իրերի շարժումները, ոչ իրերի սկզբը... Դասում սարիքում Մարի Գովեյանը սկսեց նկարել, 40-ին մոտ էր արդեն:

Իմ բազմաթիվ հանդիպումները Յակոբյանների հյուրընկալ հարկի սակ այնպիսի տրամադրություն են թողել, որ ամուսնական այս զույգի հանդիպումը եղել է միմյանց լրացնելու, միմյանց շարունակելու դառնում, որ կյանքն ու արվեստը, որքան էլ՝ ճանաչողների դժվարություններին ու զիջումներին, չզատվող մեկ ամբողջության մեջ մնան: Շատ հուզիչ էր, երբ ամեն անգամ Յակոբյանական հյուրասիրության սեղանների շուրջ Վարդապետը որեւէ հուշ- հիշողություն դասնելիս, դառնում էր կողմից նստած կնոջը միտք նույն հարցական նուրբ հնչեցնելով՝ «Այդպե՞ս է, Մարի»...

Մի այսպիսի կապ կա ստեղծագործող մեծ հոգիների միջեւ, ովքեր նաեւ մարդկային նկարագրով են մոտ. արվեստի նրանց ընկալումների եւ արտահայտությունների մեջ ընդհանուր բան է լինում: Մարի Գովեյանի նկարչական ձեռագրի մեջ առաջին հայացքից նկատելի են Յակոբյանական զտված մանրաներ, երանգային զգացողություններ, սակայն երբ ամբողջացնում են տրամադրությունները եւ դուրս են ելնում թեմատիկ ու գունային լուծումների ընդհանրություններից, զսնում են հիմնական տարբերությունը, անհասակայն այն կնիքը, որ թափանցած է նկարչուհու էության խորքում, եւ դա, կարծում եմ, ազատության շունչն է:

Շատերն էին նայում հիացմունքով նկարներին ու ասում՝ «Ինչ հրաշալի, խաղաղ ու ներդաշնակ գույներ, իսկական կանաչի նկարչություն»: Ինձ դժվար է հասկանալ եւ տարբերակել դա, որովհետեւ այս նկարչությունը հոգու ծնունդ է, եւ թե վերացարկվում են ձեւից, ճեսանելի են դառնում ձայներ, այն ձայները, որ հեղինակը երկար ժամանակ լսել է իր ներսում, դրանց տեղ ու գույն հաղորդել իր մտածխարհում, երեակայության մեջ: Դրանք

հավաքվել, կուսակվել, շեղավորվել են, բայց չեն թանձրացել: Ահա եւ նրանք մեր հայագրի առաջ թափանցիկ, բնարական ու հուզիչ են:

Շարժ ու ձեւի, դասավորվածի, խոսվածի, հնչեցնողի մեջ զուտ ու կիրք գեղագիտական իր էնդոգենալ վիճակները չի ներկայացնում օտար աչքին, փոխարենը նկարչությունը լուրջ բան է դասնում. դրոֆտիստիկ կրթությունը այս դարազայում զիջում է ինտուիցիային, գեղարվեստի, գեղեցիկի նկատմամբ նուրբ զգացողություններին, բնասուր կիրք ճաշակին, արվեստի իմացությանը, սրանք արդեն բավարար են կյանքի հետ մեծանալու: Մնացածը սեփական կյանքի հարց է, մի փոքր ջանք՝ սովորելու: Մարի Գովեյանը Կահիրեի Գալուստյան ազգային վարժարանում սովորելիս արդեն ցուցաբերում էր դարձի ու երաժշտության, նկարչության նկատմամբ սեր: Դերձակուհի - մոդելյորի իր մասնագիտությունը կատարելագործել էր Փարիզում արդեն տարիներին: Երբ 1962-ին ընթացող հայրենադարձվեցին Յայասան, 5 տարի ամբողջովին Գյումրիում, ապա տեղափոխվելով Երեւան, Յակոբյանների ընթացող արվեստագետ - արվեստասերների համար դարձավ փնտրված վայր, հանդիպումների, մեծերի գրույցների ջերմ ու հյուրընկալ հարկ:

Նկարչուհին այս տարիների ընթացքում լուր ընդ-

ժողովել կյանքային թրթռներով... ինքն ոչինչ չի փոխում, իրենք են փոխվում...», Նորա Յակոբյանի, նույնպես խորը եւ նրբազգաց արվեստագիտական ճանաչողությունը արվեստագիտական ճանաչողությունը արվեստագիտական ճանաչողությունը արվեստագիտական ճանաչողությունը...

Առանձին մի նկարաւար՝ սեւ

Պատրաստ

սակե՛ս կա այս ամենի մեջ թվացյալ՝ դառնալու ավանդական մասնորոնրային կամ ժողովրդային ժանրը, մյուս կողմից՝ գեղարվեստական շատ լուրջ իրենք է մեջտեղ գալիս, որ փչ է մեր իրականության մեջ: Ինչո՞ւ է փչ: Որովհետեւ մեր իրականության մեջ կրթական սիստեմը այսպիսի զգայականություն չի փառաբանում: Եվ լավ է, որ նա սովետական գեղարվեստի դրոշմ չի անցել, թե չէ նման ներդաշնակ կոլորիտ չէր ունենա: Մեր կրթական հաստատություններում ուրիշ շեղումներ են անում գույնի առումով, որը բերում է գունային անստեղծ ինստիտուցիային: Իսկ նման խիստ, բայց դասասխանա՝ մոտեցնում գույնի վաղուց ոչ մի ար-

Մուսա լեռան դիմաց

հասումներով աշխատել է, ունեցել է անհասակայն մի ֆանի ցուցահանդեսներ: Ամբողջական ներկայացվածը միանգամայն այլ տրամադրություն է թողնում: Նրա կսավները բացում են լայն շունչառություն, տարածությունը իր նկարչության մեջ ասոցացվում է ազատության ու հավասարակշռության հետ: Նասյունոսը գերակշռող է, դրանցում ծաղիկներն ամենուրեք են. դարձ նախասիրություն է, կարծում եմ՝ ոչ, ներքին արտահայտություն է, վերաբերումն է. ընթացած են մի ֆանի ճեսակի, դրանց մեջ աչք է տրոյում դեղին միմոզան, շատ մեծանկար կա այնտեղ:

«Ոչ թե «արվեստի», այլ «մշակույթի»-ի ոլորտն է կնոջ սիրույթը: Ամբողջովին մշակույթը: Եվ բնությունը, իրերը, ծաղիկները...ամեն ինչ դարձրվում է կնոջ հոգու ներկայության ան-

ժողով արված, որ ինձ ավելի գրավեց, գրաֆիկական գործեր են: Այստեղ է, որ ծավալվում են հույզերը, այստեղ՝ սեւ սոփսակի հակադրության մեջ նա լուծում է շատ խնդիրներ, ստանում դասասխաններ: Բնության շարժումն օգնության է հասնում՝ բացահայտելու նկարչուհու տրամադրությունների հարուստ գունաշարը: Նասյունոսներում նա ստեղծում է սասիկ վիճակներ, թողնում հանդարտ զգացումներ, բայց ահա ծառերի այս շարքը. ճյուղերի մերկ տարածումները ասես կյանքի հետ մի դալար է՝ մերթ դաստիարակող, երբեմն դիմադրող, երբեմն դարձվող, երբեմն հաշտվող: Չոր է՝ «Պատրաստ» խորագրի ընթացած. ծառի գալարումները վիզուալ տրամադրությունների արձագանքներ չեն սուկ, այստեղ կյանքի փոփոխումն հոսում է, շարժումը, մարդկային հոգու էլեկտրոնների թեւեւ անկանխատեսելի, տարաբան, եւ գրավիչ: Բազմաձայնություն, որով հեղինակը փորձում է իմանաբարգմանվել, իմանազատվել նույնիսկ...

Տեղի Բարձրավանդակ

վեստագետի մոտ չեն տեսել, որ ոչ մի գույն դուրս չգա նկարից, այսպիսի ներդաշնակություն եւ երբեմն՝ շատ շիտակային կոլորիտների մեջ: Անկեղծ, երբեմն եւ ուսանողի թեւեւ են ուզում նայել, ինչպե՞ս կարելի է այսպես ներդաշնակել նկարը այսպան փչ միջոցներով: Կամ սեւի ու մոխրագույների ամբողջ տրանզիցիոն այսպես զգալ, այսպես զգալ կերպարը, ասեմք այս կծու՝ դառնել կոնսուրը, բայց իրեն սարքել նեան, խորհրդանիշ, այդպես չհարչարել իր լույսն ու սվերը ու բերել լակոնիկ դարձություն, ասելիքի էություն եւ հասանելիության այդ էությունը մեջ: Այստեղ շատ սեղմ է ամեն ինչ, կոլորիտային սեղմություն, առարկայական, գծային թվացյալ փչ միջամտություններ, բայց շատ խոսուն»:

Ծաղիկներ՝ մանեկենով

Նաիր 3ԱԼ

18 սարի անց. Արա Գետրոյան

18 սարվա ընդմիջումից հետո կոմպոզիտոր, ԳԳ վասակավոր արտիստ, դրոպուսեր Արա Գետրոյանը երեսնուհին տարեկան տեղափոխվելով 18 երկրի՝ 20-30 սարի առաջ, երբ Արա Գետրոյանը հանրության ուշադրությունը հրավիրեց իր ստեղծագործությունների վրա, դարձավ դարձավ, որ նա ազգային արժեքներ կրող ու փոխանցող արվեստագետ է: Ու մինչ օրս Արա Գետրոյանը ջանում է մեր ճակատագրի էթնիկ սարերն իր գրած երաժշտության հետ համադրելով՝ հասկապելու երիտասարդների ժողովրդական արվեստին:

Անվիճելի է, որ Արա Գետրոյանը ֆաջա-ստեղյակ է ոչ միայն հայ, այլև՝ ամբողջ աշխարհի էթնիկ մշակույթին, նաե՛ր դասական, ռոֆ, ջազ երաժշտությանն ու այդ համաստեղծում նա ընտրել է այն ոճը, այն արվեստը, որը դժվարամարս ու դժվարահաս չէ: Ոչ կամերային, այլ մեծակայան, նվագախմբեր, երգիչներ, դարային խմբեր ներառող նախագծերի միջոցով նա կարողանում է հիշարժան երկրներ դարձնել հանրությանը: Ազգային նվագախմբերի կիրառումը նրա երաժշտության բաղադրիչներից է. այդպիսով նա շեշտադրում է այդ գործիքների դերն ու արժեքը, որոնցով դրանք չնոռացվեն, լուսանցում չհայտնվեն: Ազգային երաժշտության սարերի ու սեփական ստեղծագործության համադրումն ինքնին դա հանջում է օգտագործել ազգային նվագախմբեր: Մեծածավալ գործերում ազգային գործիքների մեծածավալների միջոցով կոմպոզիտորն ավելի է ընդգծում ազգային մշակույթի կարևորությունը: Հաճախ ռիթմիկ, էթնիկական, հերոսական թեմաներին տուրֆ տալով՝ նա նաե՛ր ունկնդրին կաղում է մեր դասական, հերոսական դեմոստրացիան ու դեմոստրացիան, սի-դրում հետադարձ հայացքով գնահատել

անցյալը, դասական ազգային ժողովրդական, նվագախմբեր: Նա իր ստեղծագործությունների համար վերնագրեր է ընտրում հայկական անուններից, որոնք մեր դասական մեջ նշանակալի դեր են ունեցել ու դարձել են դասական դեմոստրացիայի խորհրդանիշ՝ «Վաղարշապատ», «Մուսա լեռ», «Շուշի», «Արցախ», «Արսառ», «Ավարայր»: Դա էլ է միտումնավոր անում, որոնցով այդ անունները մեկ անգամ ես հնչեցնեմ, արմատները օգնեն, մեխվեն մեր հիշողության մեջ: Ի վերջո, այդ գործերը հնչում են նաե՛ր դրոպուսեր, նաե՛ր օտարազգիներին է Արա Գետրոյանը դասում մեր մասին, թե հայոց դասական մեջ ինչ արժեք ունեն այդ անունները: Նա վարդապետներն համարում է ժողովրդական ու դասական նվագախմբերը, սարերը նվագախմբերին նույն ժամանակակից աշխարհում հնարավորություն տալու: Նրա ստեղծագործությունների հիման վրա դարձան բեմադրություններ են ստեղծվել, որոնք երաժշտական գործի մասնակցում ավելի են հարստացնում ու տրամադրիչ դարձնում:

Արա Գետրոյանը 18 սարվա ընդմիջումից հետո դարձավ իր ոճով ու ուսուցողական ներկայացված հանդիսատեսին: Համերգին դասադասվել է իրեն հասուկ խոսակցական հանրությանը. բեմում Հայաստանի ազգային ֆիլհարմոնիկ նվագախումբն էր՝ **Էդուարդ Թովչյանի** ղեկավարությամբ: 22 ստեղծագործությունից բաղկացած համերգային ծրագրում հանդես եկան դարային մի շարք խմբեր, այդ թվում՝ Պարի դասական անսամբլը, «Սարգսյաններ», «Միլեն» ռո-բալետը, «Սարգսյաններ», «Միլեն» ռո-բալետը, «Էլեն Գրիգորյանի» դարային թատերը: Համերգը բարեգործական էր. ընդհանրապես Արա Գետրոյանը սկզբունքներն յուրաքանչյուր համերգ կազմակերպում է հասցեական նպատակով՝ օգնելու չհետադարձվելով: «Դու դիտարկիր» խորագրով համերգի հասույթը փոխանցվել է «Ժողովրդի ֆալսեթ» բարեգործական հիմնադրամին, որն օգնում է ֆալսեթով հիվանդ երեխաների բուժմանը: Համերգն իրականացվել է «Փայմ Փորդաբեր» ընկերության նախաձեռնությամբ:

Մարզահամերգային համալիրի փոփոխությունն «Դու դիտարկիր» խորագրով համերգը համախմբել էր Արա Գետրոյանի ընկերներին ու մերիմենտին, նաե՛ր նրանց, ում հետ կոմպոզիտորը սարիներ շարունակ համագործակցում է, համաձայն ստեղծագործություններ ձայնագրում: ԱՄՆ-ի Արիզոնա նահանգից նրան միացավ **Դենիել Դեբերը**, որը կատարեց «Արա» ստեղծագործությունը: Այդ երգի բառերը հենց Դեբերն է գրել ու երգել աշխարհի սարեր բեմերում: Արա Գետրոյանը թարգմանելով հասուկ այս համերգի համար Լիբանանից Հայաստան էր եկել երաժիշտ **Ռոնի Բառաբը**: Նրա մեծանվագը, հետո զուգանվագը մեր դիտարկների հետ՝ համերգի կուլմինացիան էր: Մոտ երկու ժամ առանց ընդմիջման Արա Գետրոյանը դրոպուսային կարողացված հանդիսատեսին իր երաժշտական աշխարհում դասեր էր ցուցաբերում մեկ անգամ ես հաստատելով, որ այն, ինչը հոգով ու անկեղծ է արվում, հաջողվում է:

«Կանայք, ֆրանսիական նորածնությունը եւ Ա. աշխարհամարտը»

Վերոնիկա խորագրով աննախադեպ ցուցահանդես է բացվել սեպտեմբերի 5-ին Նյու Յորքի «Bard Graduate Center» դասերասրահում: Այն ֆունդիան է առնում Առաջին աշխարհամարտի սարիներին ֆրանսիայում նորածնության, դասերազմի եւ գեղարվեստի ֆալսեթական հարաբերությունները: Կանայք այդ ժամանակաշրջանում զինակոչի ենթարկեցին իրենց կարողությունները ֆրանսիայի սենտու-թյունը կանգուն դա-հելու համար: **ժաննա Պակենը, ժաննա Լանվենը** ու **Ջեննի Սակերոսը** եռանդուն գործարար կանայք էին մինչեւ 1914 թվականը: Բայց դասերազմը խթանեց, որ նրանք միջազգային ճանաչման արժանանան: Առանձնակի հաջողությունների հասավ **Գաբրիելա Շանելը**: Մինչ ռազմա-ճակատի առաջնային գծում ֆրանսիական բանակը թեմանու դեմ էր կռվում, ֆրանսիացի կանայք ֆաջաբար դասերազմ էին իրենց ընտանիքների կարիքները հոգալու եւ, միաժամանակ, թիկունքում դասերազմները երկրի օտարները: Անբացարձիկ է, թե ինչու նրանք վերադարձվելու իրավունք չստացան ֆրանսիայում մինչեւ 1944 թվականը: Մանրագրի ուսումնասիրություններից հետո, ցուցահանդեսի կուրսորներ **Սող Բաս-Կուրդերն** ու **Սոֆի Զյուրդյանը** նորածնության գլխավոր սերից եւ թանգա-

Պոլ Իրիբ: «Սվինը», վիճակագրություն, 1917 թ.

րաններից կարողացել են ձեռք բերել ամենամեծաճակատից ամենաառաջին հա-գուսները, դասերազմական ժամանակների փեթերը, օրագրեր, բլոգներ, ժա-կետներ, հիվանդադասերի եւ օտար օգ-նության ծառայության աշխատակիցների համագործակցություն, զինվորական գլխարկներ են սպազմաները, որն առաջին անգամ են ցուցաբերում Ա. Նահանգներում: Դրանց զուգահեռ տղազին (բացիկներ, գո-վագրային դասադասներ, լուսանկարներ եւ նորածնության դասերազմներ) եւ ցու-ցադրվում են Նյու Յորքում: «Bard Graduate Center-ի» համագործակցությամբ Յեյլ հա-մալսարանի հրատարակչությունը լույս է ըն-ծայել այս առթիվ 375 էջանոց զուգանգը մի կատարող դասադասված կուրսորներ Բաս-Կուրդերի եւ Զյուրդյանի կողմից:

Ս. ԾՈՒՆԿՅԱՆ (The Arm. Mirror-Spectator)

«Լեւանտի քրիստոնեական ձարտարապետությունը» նախագիծը

Հայկական ուսումնասիրությունների ընկերակցությունը (SAS) իր անդամներից մեկի՝ Ժիրայր Զրիսիանյանի նախաձեռ-նությամբ վերոնշյալ անվանումով մի նոր կայք (https://ChArLvArchive.org) է հիմնել, նվիրված Մեծավոր Արեւելի հայ, հույն, վրացի, ասորի եւ արաբ ժողովուրդների ե-կեղեցիներին, վանքերին եւ ճարտարա-տեսական այլ շինություններին: Նպատակն է նորագույն մեթոդների միջոցով դասերազմել վերջնական կորստի կամ կոր-ծանումի վստահ առաջ կանգնած ան-ցյալի անգնահատելի ժառանգություննե-րը: Կայքը հնարավոր է եղել ստեղծել մի բարեարի (որը ցանկացել է չհիշատակ-վել) առաջաձեռն նվիրակության շնոր-հիվ: Այն որդես հարթակ է ծառայելու գիտական լուրջ ուսումնասիրություններ կատարողների համար, որոնցից են Լեւանտում (Սիրիայում, Լիբանա-նում, Թուրքիայում եւ հարեան սարածխներում) զսնվող ֆրիսոնեական շինու-թյունների վերաբերյալ իրենց կատարած լուսանկարները, աշխատությունները, փաստագրական գնահատումները, եւայլն: Սկզբնական փուլում սեղադրված 118 վայրերի 3300 լուսանկարները, գծագրերն ու ֆուտեջները ներկայացնում են աշխարհիկ, հոգեւոր եւ ռազմական կառույցներ բյուզանդական ժողովրդի Թուր-քիայում: Առանձին հետադասություն է առաջացնում Ռոբերտ Վ. Էդուարդսի (Robert W. Edwards) արխիվը: Նա հեղինակ է «Fortifications of Armenian Cili-cia» (Հայկական Կիլիկիայի ամրությունները) հասորի եւ դասական Հայաս-տանի հայկական, հունական եւ դրոնական հոգեւոր շինությունների վերաբե-րյալ բազմաթիվ հոդվածների:

Հայկական խաչի նկար՝ կայքից

«Զրիսիանյանի նախաձեռնությունը ժամանակին արված կարեւոր ծագի-ր է, որը միաժամանակ ուժեղացնում է այդ դասական վայրերի հուշարձաննե-րը դասերազմելու ներկա թվայնացման դասաբացում: Հույս ունենք, որ այլ նվի-րյալների ջանքերով կկարողանանք հնարավորինս ամբողջական արխիվ ունե-նալ», նշել է այս առթիվ SAS-ի նախագահ **Պետրոս Տեր Մաթոսյանը** (Ֆրեզո, ԱՄՆ), որին որեւէ հարցով կարելի է դիմել «https://charlvarchive.org/Home/Con- tact» հասցեով: Բեյրութում (Լիբանան) ծնված Զրիսիանյանը Մ. Նահանգներ է սեղադրվել 1978-ին: Մագիստրոսի գիտական աշխձան է ստացել Հյուստոնի համալսա-րանից: Նրա առանձին հետադասությունների թեմաներն են հայկական դրամա-գիտությունը, Կիլիկիայի թագավորության եւ Կեսարիայի հայության դասու-թյունները:

Պատասխան՝ ՍԱԿՈՒ ԾՈՒՆԿՅԱՆԸ (The Arm. Mirror-Spectator)